

MALMÖ HÖGSKOLA
Hälsa och samhälle

ÄLDRES BERÄTTELSE OM ÅLDRADET

HYLJA MESHEKRANI
CHRISTINA NORDIN

ÄLDRES BERÄTTELSE OM ÅLDRADET

OLD PEOPLE'S STORIES ABOUT AGEING

HYLJA MESHEKRANI
CHRISTINA NORDIN

ABSTRACT

Our main objective with this essay is to provide a description of old people's stories about aging. The essay is based on the empirical source of four qualitative interviews with older people over the age of eighty years young. The main goal is to inquire answers about; their time in the workforce; retirements; health issues; media/advertisements; adolescence/youthfulness and attitudes. The following main questions have been dealt with: What do the elderly emphasize when they describe ageing? Are health issues the prime subjects the elderly talk about? Do the elderly experience positive or negative attitudes towards ageing? What is their point of view of younger generations? In what way do they describe their years as workers? In what way do they describe aspects about their retirement?

We reserved to consider the opinion of their own, to be the most valuable source in our study. However, it turns out, that sometimes they'd generalize the answer to a question on their own. They generalize especially aspects about their fear and security in being old. The prime subject is not about health issues. These elderly are healthy; therefore they direct their concerns toward other people. They experience themselves as younger than their chronological age. Sometimes that difference is enormous. Their ageing is not described in correlation with retirement. Instead they related experiences to changes of the body, while their self-image stays the same. They do not experience attitude towards themselves, because of their high age. Some of them either believe limitations are natural causes or hidden and political. The elderly elevate youthfulness in general as something positive, while some on the other hand have a grudge against adolescence of today.

Keyword: Adolescence, Ageing, Ageism, Health, Security, work, retirement.

Meshekrani, H. & Nordin, C. Old people's stories about ageing
*Examensarbete 15p i Äldrepedagogisk Fördjupning 60 hp. Malmö högskola:
Hälsa och Samhälle. Enheten för socialt arbete 2009.*

INNEHÅLL

Inledning	5
BAKGRUND	6
Problemformulering	6
Syfte	6
Frågeställning	6
FORSKNING OCH TEORIER KRING	
ÅLDRANDET	6
Olika begrepp om åldrandet	7
Ålderism	9
Åldrandet som social konstruktion	10
Åldersmasken	11
Åldrandet ur utifrån och inifrån perspektiv	12
Livsloppsperspektivet	12
Gerotranscendens	13
METOD	13
Urval och bortfall	13
Samtalsintervju	15
Etiskt övervägande	15
Data bearbetning och validering	16
RESULTAT AV INTERVJUER	17
Botilda tjugotalist	18
Ungdom	18
Attityd	19
Media/reklam	20
Pension	20
Hälsa	20
Valdemar tjugotalist	21
Arbetslivet	21
Pension och hälsa	21
Ungdom	22
Attityd	22
Media/reklam	23
Vogel tiotalist	23
Arbetslivet	23
Pension och hälsa	24
Ungdom	25
Attityd	25
Media/reklam	26
Maja tiotalist	26
Arbetslivet	27
Pension och hälsa	27
Attityd	27
Media/reklam	28
Sammanfattning av intervjuer	28
ANALYS	29
Åldrandet som social konstruktion	29

Åldersmasken.....	32
Åldrandet ur utifrån och inifrån perspektiv.....	33
Livsloppsperspektivet	35
Gerotranscendens	36
DISKUSSION	38
REFERENSER	41

INLEDNING

I det västerländska samhället är den moderna idealbilden ungdomsidealiserad och innebär att hålla kroppen ung så länge som möjligt både på in- och utsidan. Maktkampen kan påbörjas tidigt för många beroende på hur påverkade de blir av massmedia och hur livet tär på kroppen. Ålderstecken börjar redan vid trettio och kan innebära aspekter om sociala relationer, fysiska hinder och psykiska bilder av åldrandet, som inte sällan åtföljs av existentiella markörer. Först vid 65 är det nästan acceptabelt att se gammal ut på riktigt, men bara nästan. Det framkommer att vissa människor spenderar större delen av sitt liv åt att vara äldre än idealbilden det vill säga bilden av hur de känner sig i förhållande till hur gamla de är kronologiskt sett. De samma spenderar mängder av sin rikedom på att förebygga åldrandets uppkomst. När sedan människor når pensionen kan det tyckas lämpligt att sluta försöka eftersträva stereotypa idealbilder. Det borde definitivt vara slut på att kämpa med att efterlikna ungdomsidealet. Det visar sig emellertid att kämpandet inte slutar vid pensionen. En stereotyp ersätter bara en annan. Pensionärsstereotypen ska eftersträvas, nästan som ungdomsidealet, och det kan vända upp och ner på flera perspektivmarkörer, eller?

När vi skulle skriva C-uppsats föll det sig naturligt att skriva om äldres egna upplevelser av åldrandet. Det finns mycket skrivet om äldre och vi har bara sett toppen på isberget under vår utbildning till äldrepedagoger. All litteratur som har ingått i vår utbildning har gett bättre förståelse för äldre och deras villkor. Framför allt har synen på äldre förändrats men även synen på hur omvärlden är uppbyggd kring människan av människan.

Vi känner att det ligger i vårt intresse att ta tillvara äldre äldres (personer över 80 år) egna berättelser av åldrande. Därmed anser vi att det är viktigt att lyfta fram den subjektiva bilden av åldrandet. Fyra stycken äldre äldre kommer att bidra till det empiriska materialet genom individuella intervjuer. Vi kommer fortsättningsvis att benämna dem endast som äldre och använda fingerade namn i resultatet.

Den konkreta rollen som äldrepedagogen har i en människobehandlande organisation är; att söka helheten i situationer med ett salutogent hälsofrämjande perspektivet; att arbeta förebyggande genom att informera, samtala och handleda; att hjälpa integrering i samhället till exempel skapa förståelse för andra; att arbeta med det friska och fungerande förmågorna hos de äldre; och att utgå från det livslånga lärandet.

Vidare bygger äldrepedagogens förhållningssätt på att se den enskilda människans egen vilja och förmåga att utvecklas oberoende av ålder. Det är detta som inom äldrepedagogiken kallas för livslångt lärande (Krogh Hansen 2002). I det livslånga lärandet är dialog och kommunikation avgörande och relationen mellan människor är central. Den kommunikativa kompetensen, enligt Habermas, kräver både språkliga och sociala resurser som är viktiga redskap för äldrepedagogen (Nilsson 2002). Den språkliga resursen handlar om att kunna föra ett samtal och den sociala resursen är nödvändig för att kunna etablera en samtalsrelation. Det livslånga lärandet handlar också om att se människan i ett *livsloppsperspektiv* (Erikson 2004), vilket är en förutsättning för att förstå människan i hennes

nuvarande livssituation. Vi vill lyfta fram betydelsen av att ha den äldres perspektiv i fokus (Nilsson 2004).

BAKGRUND

Problemformulering

Att vara för ung för att pensioneras från arbetsmarknaden, tillhör många friska äldres dilemma i det västerländska samhället. Att plötsligt ha mycket tid över kan kännas ovant. Hur framställs de arbetsföra åren och pensionen av de äldre? Hur förhåller sig den äldre till yngre generationer som ska ta över? Vidare kan man ofta läsa i tidningen hur de flesta äldre framställs som ensamma och maktlösa samt i behov av olika hjälpinsatser från det offentliga. Beskrivs denna bild av den äldre själv? Är hälsan det primära samtalsämnet, när den äldre berättar om sig själv? Vilka aspekter och referenser använder de i sina berättelser?

Syfte

Syftet med vår C-uppsats är att genom samtalsintervjuer skapa en beskrivning av äldres egna berättelser av åldrandet. Målsättningen är att belysa den subjektiva bilden av åldrandet inom begränsade områden med aspekter som; arbetslivet, pensionering, hälsa, media/reklam och ungdom/ungdomlighet samt attityder. Vi vill ta reda på om det finns tendenser till ålderistiska attityder. Den röda tråden genom arbetet kommer att handla om berättelser och på vilket sätt de olika ovannämnda aspekterna uttrycker sig.

Frågeställningar

- Vilka aspekter lägger de äldre betoning på när de beskriver sitt eget åldrande?
- Är den egna hälsan det primära den äldre berättar om?
- Upplever de äldre positiva eller negativa attityder mot åldrandet?
- Vad är synen på yngre generationer?
- Hur beskriver de äldre sina arbetsföra år?
- Hur beskrivs aspekter kring pensionen?

FORSKNING OCH TEORIER KRING ÅLDRANDET

I samband med vår studie har vi läst om hur olika författare har behandlat ämnet om stereotypisering kring åldrandet. Författarna nämner begrepp, teorier och aspekter av åldrandet. Utifrån materialet hade vi tänkt koppla teorier med empirin i vår studie. För att bättre få en bild av vad vi har kommit fram till i resultaten tänker vi först lyfta fram väsentliga aspekter på åldrandet. Nedan kommer vi att översiktligt presentera olika begrepp, perspektiv och teorier av åldrandet.

Olika begrepp om åldrandet

Socialgerontologi är läran om åldrandet, vilket begreppsliggör möjligheter eller hinder angående äldre och deras existens. Socialgerontologer teoretiserar och begreppsliggör för att bilda sig en uppfattning om ett intressant eller relevant fenomen. Detta utförs genom olika metoder. Ofta frågar man direkt dem ett fenomen berör genom en kvalitativ metod, medan andra gånger utförs stora opersonliga kvantitativa enkätundersökningar. Enkäter vet man egentligen inte riktigt vem det är som har svarat på frågorna. Detta kan till exempel innebära, att svarsalternativen inte kommer från de äldre, utan från någon annan som har fyllt i enkäten. Följaktligen har de tillfrågade eventuellt inte blivit tillfrågade på ett adekvat sätt i en undersökning (Öberg 2002).

Åldersperspektivet belyses av Ronström (1998). Perspektivet handlar om hur olika åldrar medför annorlunda perspektiv. Exempel på olika åldersperspektiv är barn, vuxna, ungdom och gamla. ”*Vuxen*” benämns på många sätt som utgångspunkten och en slags normalitet att rätta sig efter. ”*Barn*” placeras ofta inom en framtidsorienterad ram där uppfostran och socialisation är väsentliga. Medan ”*ungdom*” innehåller flera delperspektiv, vilket författaren kallar för framtid, uppfostran och socialisation, men även motstånd, uppror och identitetsbygge. Slutligen associeras ”*gamla*” vanligen med tillbakablickande, vilket innebär att när man talar om gamla är detta det samma som det förflutna. Om nuet eller framtiden har någon plats i de äldres liv, rör det sig oftast om problem för de själva och deras omgivning.

För att vidare beskriva åldrande finns bland annat fyra olika aspekter om åldrandet som beskriver forskarens perspektiv. Dessa handlar om hur forskare kategoriserar och tillämpar olika infallsvinklar när de beskriver fakta av åldrandet, enligt Larsson & Rundgren (2003):

- *Kronologisk ålder* – vilket anger hur många år en person är fyllda och bestämmer organisatorisk ålderskategorisering. Denna talar om ifall personen är för ung för, gammal nog eller för gammal för att t ex ta körkort.
- *Social ålder* – vilket definierar var personen befinner sig inom den samhälliga bilden som fungerande medborgare t ex skola (barn), arbete (medelålders) eller pensionerad (äldre).
- *Psykologisk ålder* – vilket beskriver hur personens intelligens, minne, inläring och personlighet förändras i förhållande till ”normalt” beteende, samt existentiella möjligheter och hinder.
- *Biologisk ålder* – beskriver förändringar som sker i kroppen i förhållande till den generella bilden av andra i samma ålder och livslängd (kohorten).

Inom forskning skiljs således aspekterna åt eller förenas med varandra, för att bättre kunna utveckla olika vetenskapliga resultat. *Kronologisk ålder* tillämpas närmare för att kategorisera eller dela in människor i olika mognadsprocesser, det ingår i lagstiftningen. När en person har uppnått en viss ålder har mognaden vetenskapligt testats och generaliserats. Som belägg har inlärningsförmågan i samband med till exempel att kunna utveckla ett säkert förfarande i trafiken utforskats. Den vetenskapliga bilden av *socialt åldrande* tillämpas av samma anledning det vill säga vad som anses motsvara normaliteten. Den sociala åldern har under de senaste decennierna emellertid börjat tänjas något. Det är inte

ovanligt att barn går i skolan tills de är tjugofem eller att medelålders förtidspensioneras eller att en 65-åring blir pappa för första gången enligt Andersson (2008). *Psykologisk ålder* är sedermera den äldres ständiga dilemma. Med det snabba informationssamhälle vi lever i idag, ifrågasätts deras erfarenheter på grund av föränderliga krav från omgivningen i det västerländska samhället. Det handlar i stor utsträckning om att anpassa sig till de rådande förhållandena i samhället. Det psykologiska åldrandet påverkas inte minst av det biologiska åldrandet och den bild som samhället normaliserar. *Biologiskt åldrande* kan medföra att vissa åldersrelaterade kroppsliga förmågor försvagas hos den äldre, men samtidigt finns det belegg för att dessa tillstånd kan dröja långt upp i åldern.

Vidare kan således åldrandet upplevas med fröjd och betraktas som det optimala mål att uppnå med livet; att bli väldigt gammal och rynkig. Att betrakta åldrandet som något positivt kallas inom gerontologi för *gerontokrati*. Enligt Fischer (Jönson 2002) upplevs detta framförallt av personer i kulturer andra än den västerländska. Det har funnits en tid då detta synsätt även tillskrevs den västerländska kulturen på 1600-1700 talet. Senare historiker har antingen förvandlat de äldre till varelser och skepnader eller förskönat deras existens, tills de äldre konkret ansågs vara ett växande samhällsproblem i slutet på 1800-talet Gaunt (2002). I dagens samhälle kan de vanligaste föreställningarna om att bli riktigt gammal vara skräckbetingade och att vara nära döden tabubelagt. Denna gerontokratins motpol kallas för *gerontofobi* enligt Jönson (2002).

Miljön är en annan aspekt, som kan vara en avgörande faktor, hur den äldres förhållanden ter sig. Hur den äldre upplever rummet kan till exempel vara var den privata sfären har sin plats (Paulsson 2004). Samtidigt styr den allmänna samhällsekonomin hur förhållandena kan yttra sig (Gaunt 2002). Beroende på var någonstans den äldre blir gammal och var den betraktas som gammal vid en viss ålder, beror helt och hållet på vilken syn som tillskrivs av omgivningen, det vill säga de kulturella betingelserna.

I Sverige praktiseras exempelvis en långvarig, uppbyggd välfärdspolitik, sedan början av 1900-talet, där stat och kommun har tagit över allt mer ansvar för socialt omsorgsarbete. Medan i exempelvis Irland, Grekland eller Italien praktiseras ett annorlunda synsätt, där bland annat närstående är *skyldiga* att ta hand om de äldre för överlevnad. Hur huvudansvaret för de äldre är fördelat mellan stat, frivilliga och närstående, varierar således stort (Blackman 2001). Socialt arbete är i allra högsta grad politiskt styrd och beror inte sällan på hur starkt det sociala kapitalet i samhället är. Hur förhållandena uttrycker sig har även starkt samband med den allmänna ekonomiska tillväxten att göra (Gaunt 2002). Ju fler äldre som lever längre i ett samhälle, är tecken på god ekonomi. Sverige har en av världens äldsta befolkning. Enligt Ash (2008) är endast Andorra, San Marino, Singapore eller Japan berikade med en befolkning som är äldre. Att som äldre leva under olika förhållanden kan sålunda innebära, att åldrandet blir mer eller mindre värdigt, beroende på ett annorlunda kulturellt synsättet.

I samband med olika samhälliga skiftningarna i Sverige från bondesamhället till industrialisering, kom efterfrågan på arbetskraft och förändringar i kärnfamiljens storlek även att öka traditionen med social ålderskategorisering (Gaunt 2002). Enligt Eklund (1998) började äldre människor ses, som en av dessa sociala kategorier under 1800-talets senare hälft. Med social kategori menar författaren

att de äldre ansågs ha gemensamma idéer och problem, som de yngre och medelålders inte hade. Genom att identifiera en grupp och koppla specifika problem förenat med just den gruppen, generaliserar man och gruppen tvingas på dessa stereotypa föreställningar. Genom att skapa stereotypa föreställningar om en viss grupp, antas alla som tillhör denna grupp att ha likadana egenskaper.

Åldrandet kan således beskrivas ur olika tidsepoker, platser och religion eller kön etc. det vill säga olika kulturellt betingat perspektiv. I studien på åldrandet genom tiderna kommer den tidigaste skrivna om upplevelsen att vara gammal ur en egyptisk inskription som är 4 500 år gammal. Där betonas svagheten och hur orättvis *gud* har straffat den åldrande. Under antikens tid beskrevs åldrandet med större insikt, som något positivt eller naturligt. Den egna inställningen betonades emellertid vara av stor betydelse för den sociala statusen enligt Andersson (2008).

Ålderism

I vår problemformulering nämner vi ålderistiska attityder, ålderism. Enligt författarna Andersson (2008) och Jönson (2002) var Robert Butler den första som introducerade begreppet "ageism". Han började använda begreppet i föredrag och föreläsningar under 1960-talet. Det tog närmare trettio år innan begreppet fann en definition i svensk översättning. Ålderism, den svenska benämningen, är en typ av åldersdiskriminering mot olika åldersgrupper, men speciellt tydlig mot äldre. Begreppet kan vara stereotypier med positiv eller negativ karaktär. Exempel på positiv stereotypisering är att de äldre ses som snälla, visa, pålitliga med ansedd maktposition. Medan exempel på negativa stereotypier är att de äldre ses som ensamma, tröga, passiva och svaga samt maktlösa enligt Tornstam (2005). Att vår ambition utgår från begreppet ålderism betyder varken att vi är för eller emot åldersdiskriminering, men att vi är intresserade av på vilket sätt stereotypisering yttrar sig i vardagligt tal.

Att de flesta i vårt västerländska samhälle blir äldre är kanske en bidragande faktor till att ålderism är den mest accepterade formen av diskriminering som det tas lättast på enligt Andersson (2008), Jönson (2002). Ålderism kan lättast förstås genom begreppen åldersdiskriminering, sexism och rasism.

Författaren Andersson (2008) framställer ålderism mot äldre. Han analyserar flera områden. Vi uppehåller oss emellertid, framför allt inom följande områden i vår studie:

- Arbetslivet
- Pensionering
- Hälso- och sjukvård
- Media
- Språket

I *arbetslivet* kommer olika aspekter som förväntningar på den äldre arbetskraften det vill säga vilka arbetsuppgifter man tror sig veta att den äldre klarar av på grund av ålder. En annan aspekt är pensioneringsprocessen via lagar och andra överenskommelser, där *pensionering* står för att personen inte längre behöver vara produktiv på arbetsmarknaden och permitteras från offentligheten med visst ekonomiskt stöd. Förtidspensionering kontra vidareutbildning kommer ofta på tal. Är det effektivt att utbilda eller ska de permitteras? De flesta som når 65 år i Sverige i dag går i pension.

Enligt Andersson (2008) förekommer ålderism även inom hälso- och sjukvårdsomsorgen där yngre personer prioriteras vid behandling. När man prioriterar sparas resurser inom *sjukvården*. Den lönsamma utvägen är att sätta övre åldersgränser för medicinska behandlingar som t ex screening, där gränsen går från 40-74 år i Sverige. När det gäller blodgivning är åldersgränsen 65 år. Ett område som är värt att nämna är läkemedelsprövningar där äldre är helt uteslutna, trots att de äldre konsumerar mest läkemedel av alla i samhället. En av förklaringarna till detta är att äldre tar många läkemedel och att effekten på de äldre är oklar. Endast när diagnos för vissa åldersrelaterade kroniska tillstånd är fastställda kan till exempelvis nya bromsmediciner för demens provas på äldre (Larsson & Rundgren 2003).

Det finns studier som har visat på hur många gånger äldre får uppmärksamhet i media. När det gäller *äldre i media* visar studier på att äldre är underrepresenterade i reklam, radio och TV, samt Internet. I en studie där 4000-5000 europeiska artiklar och dagstidningar undersöktes hade endast 20 artiklar någon anknytning till äldre. I dessa artiklar framställdes de äldre som en problemgrupp där inte ens deras egna åsikter kom fram (Andersson 2008), utan det var någon annan som talade för dem det vill säga sekundära beskrivningar (Svensson 1996)

Andra studier har undersökt *språket* kring åldrandet; hur man vill bli tilltalad vid en viss ålder. Enligt Europabarometern nr 37.2 finns frågan angående vilken benämning människor över 60 år föredrar. Det visar sig att Benämningen ”*äldre*” kommer först och därefter kommer ”*pensionärer*”. Enligt Andersson (2008) har begreppet pensionär försvunnit och blivit alltmer ersatt med benämningen äldre. Författaren menar att anledningen till detta försvinnande kan ha att göra med att pensionsåldern har blivit alltmer obestämbar och att osäkerheten har ökat vad gäller att gå i pension.

Åldrandet som social konstruktion

Antropologen Heim Hazan (1994) redogör för teorin, åldrandet som en social konstruktion. Författaren analyserar åldrandets sociologi och är själv mycket kritisk till socialgerontologin. Dels hur åldrandet framställs på makronivå och dels hur individen upplever åldrandet på mikronivå. Makronivå beskriver sociala konstruktioner på samhälllig nivå, det vill säga uppifrån med fokus på ekonomiska förhållanden, där den äldre är fast i ett strukturellt beroende i form av pensionering. Mikronivå beskriver kulturell konstruktion, det vill säga individnivå med fokus på vardagligt språk, där samspelet mellan människor skapar vedertaget allmängiltigt beteende.

Mest övertygad är författaren om att det är genom talet (diskursen), språket som den sociala verkligheten lyfts fram. Teorin utesluter inte att det som framställs har en latent verklighet, tvärtom han menar att kulturella symboler och koder (egenskaper) finns i allt vi gör och därmed konstruerar åldrandet. Vårt kulturella språk är nyckeln till våra kulturella konstruktioner. Stor del av vår kunskap har kommit till genom att vi människor har socialt samspel med varandra. Genom sättet vi pratar med varandra bildas sociala konstruktioner där vi förmedlar bilder till varandra, om hur saker och ting förhåller sig. När de äldre ser och hör samhällets sätt att se på dem kan detta leda till en ”självuppfyllande profetia” från

de äldres sida. Samhällets tänkande blir med andra ord legitimt, medan de äldre agerar och lever upp till det beteende vilket förväntas av andra (Hazan 1994).

Författaren anser vidare att vi lever i ett samhälle som utgår från ålder. I och med de olika åldrarna har vi också olika skyldigheter och rättigheter. Pensionering är till exempel något som kan medföra svårigheter för vissa individer. Dels får många försämrad ekonomi och dels minskar det sociala kapitalet det vill säga relationer mellan vänner och familj. Samtidigt som åldrandet beskrivs som en social konstruktion dekonstruerar författaren åldrandet det vill säga plockar itu och ställer var del för sig. Genom dessa finfördelningar visar han hur till exempel våra myter kan innehålla flera betydelser. Bland annat åskådliggörs att vårt förmedlande och ideologier begränsar våra intryck och uttryck. Om man till exempel är ung går det inte att själv ha upplevt ålderdomen och kan alltså inte med säkerhet yttra sig om hur det känns att till exempel vara *en pigg nittioåring*. Detta är ett svenskt talesätt, vilket kan beskrivas som en allmän vedertagen stereotypisering av ett tillstånd. Vidare används påståenden utan att man har upplevt tillståndet, men använder det ändå, som en kulturell konstruktion. Ålderdomen som bemärker gränslinjen mellan liv och död är unik och förblir unik, tills man själv kan uppleva den. Yngre kan bara vetenskapligt kartlägga och tala om äldres situation och representera den. Medan den äldre som lever i ålderdom och har den grundläggande kunskapen, kan presentera verkligheten och berätta utifrån egna upplevelser. De kulturella koderna (egenskaperna) är med andra ord inneboende i allt vi gör (Hazan 1994).

En intressant observation till följd av åldrandet som en social konstruktion, är att många förvånas över att åldrandet inte fylls automatiskt med skröplighet, sjukdom eller ensamhet direkt efter pensionering. I alla fall inte så som de har fått det beskrivet för dem med stereotypa bilder av åldrandet. Istället överrumplas de av att den verkliga förändringen i livet är framför allt blir uppbyggd kring den egna tiden. Man råder över den, som en rättighet enligt Hazan (1994). Den egna tiden ger möjlighet att välja egna sysselsättningar, som inte kräver produktivitet och är mindre uppbyggda kring skyldigheter.

Åldersmasken

En annan teori som kommer att kopplas till vår studie är *åldersmasken*, vilken beskriver att vi lever i ett samhälle som utgår från *kroppen*. Författarna Featherstone och Hepworth (Öberg 2005) analyserar glappet (diskrepansen) mellan jag -identitet och social identitet. Teorin problematiserar förhållandet mellan den åldrande kroppen och den egna identiteten. Enligt teorin blir det självupplevda jaget fånge i den åldrande kroppen. Masken som i detta fall är kroppen eller utseendet blir det avvikande, medan jag- identiteten blir normalitet. Detta kan innebära att diskrepansen mellan kroppen och jag-identiteten ökar med åldern det vill säga parallellt som kroppen sviker och försämras, växer och mognar jag-identiteten.

Enligt undersökningar och intervjuer menar Öberg (2005) att den *subjektiva upplevelsen* från de äldre var, att de kände sig yngre än vad de var, men att åldrandet syntes utseendemässigt (masken). Detta visar att man tar avstånd från den åldrande kroppen. Masken blir i detta fall en koppling mellan den subjektiva upplevelsen av vem man är och den identitet vilket andra människor tillskriver sig. En väsentlig aspekt i vårt sammanhang är, att när åldrandet omdefinieras som ungdomlig, kan detta beskrivas som en form av ålderism. Just att åldrandet inte

ses som någon naturlig process eller förlängning av den egna framtiden, utan som något helt annat och avskilt, är tecken på stereotypisering.

Enligt Featherstone & Hepworth (Öberg 2005) kommer krisen och begäret att vilja känna sig ung i medelåldern. I takt med att vi lever mycket i den offentliga sfären idag, har kroppen och utseendet en allt viktigare roll för att kunna skilja av sig och kunna relatera till varandras kroppar och utseende. Man validerar sitt eget yttre med andras, vilket gäller i alla åldrar.

Åldrandet ur utifrån och inifrån perspektiv

Vidare kan åldrandet beskrivas ur ett utifrån- och inifrån perspektiv. De bilder som samhället förmedlar kan ses ur ett utifrånperspektiv (objektivt), medan det som upplevs av individen själv kan ses ur ett inifrånperspektiv (subjektivt). Forskning visar på att det finns en stark tendens till skillnader angående attityder till det egna åldrandet och attityder till äldre generellt.

Det man vet med säkerhet i dagens samhälle är att bilder av hälsa, skönhet, ungdom och modeskiftningar samt nya motionstrender genomsyrar våra liv genom t ex media. Det naturliga åldrandet och de kroppsliga förändringarna kan därför ur ett utifrånperspektiv anses vara fult och slapt. Då utifrånperspektivet visar samhällets bild på åldrandet vet man inte med säkerhet vad de äldre själva tycker. Vi anser för den skull att det är väsentligt att komma i kontakt med dem äldre som kan beskriva ett inifrånperspektiv (Öberg 2005).

Enligt en svensk studie (Öberg 2005) förtydligas till exempel att yngre har mer positiva attityder till äldres sexualitet än äldre själva. Betraktas detta ur ett inifrånperspektiv finns de flesta negativa attityderna bland de äldre själva. Studien visar att äldre agerar så som de *tror* att yngre vill att de skall göra. Precis som i tidigare studier att sexualitet trappas ner i takt med ålderstrappan.

Vidare mötts vi i dagens konsumtionssamhälle av budskap som präglas av "hälsoism". Vardagens göromål kretsar kring kroppens funktioner och krav, vilket innebär en ständig strävan och påminnelse om klädsel, måltider, aktiviteter och inte minst sömn. Detta kan leda till *gerontofobi*, en underbyggd rädsla för åldrandet, att inte åldras på rätt vis (Öberg 2005).

Livsloppsperspektivet

Vi anser att livsloppsperspektivet bör tillämpas i mötet med äldre. Perspektivet tar hänsyn till hela den äldre människans liv. Motiveringen är att inte bara se den äldre "här och nu", utan dra paralleller till tidigare livserfarenheter. Människan formas och utvecklas utifrån olika sammanhang och händelser. Vi samlar kunskap från födseln, som sedan byggs på efterhand som vi får nya erfarenheter. Hur man samlar på sig dessa erfarenheter påverkar mognadsprocessen. Varje ålder har en utvecklingsperiod eller fas. Enligt teorins grundare Eriksson (2004) genomgår människan åtta olika faser under sin livstid. På senare år har det lagts till två faser för äldre äldre av författarens maka. Att känna kontroll över sin situation i faserna utvecklar antingen tillit eller frustration. På så vis kan inte ålderdom separeras från övriga faser menar Eriksson (2004), Tornstam (2005). Genom att beskriva karaktären på hur människor utvecklas i olika faser kan man utgå från livsformer. Det innebär att individen utgår och utvecklar reaktionsmönster från de resurser den har av reell kunskap. Detta är ofta bundet till klass, utbildning och samhällsutveckling (Tornstam 2005).

Enligt Ronström (1998) ska man emellertid inte uppehålla sig enbart i teorin livsloppsperspektivet. Forskaren menar att det finns en risk med att endast utgå från detta perspektiv, eftersom den utesluter nutiden och framtiden. Risken finns att det förflutna får för stort fokus. Genom att ha uppnått hög ålder går det inte komma ifrån att man en gång varit ung. Det är livsviktigt att reflektera över det förflutna, men för att gå vidare krävs det lösningsfokuserande perspektiv, vilket ingår i det livslånga lärandet enligt Krogh Hansen (2002)

Gerotranscendens

Samtidigt som livsloppsperspektivet tar hänsyn till erfarenheter i den äldres tidigare liv, finns det således aspekter som teorin inte tar upp. I samband med att beskriva åldrandet finns det en teori som beskriver åldrandet som en utvecklingsprocess, där den nuvarande åldern blir den prioriterade och normaliserande. Det som har varit har utvecklats till det bättre enligt den äldre (Tornstam 2005).

Författaren resonerar att problemet med motteorierna aktivitetsteorin och diengagemangsteorin gav upphov till att ompröva begreppet ”det goda åldrandet”. Aktivitetsteorin normaliserar och projicerar de yngres aktivitetsmönster, värden och förväntningar, medan disengagemangsteorin beskriver den äldre som frånkopplad, passiv och maktlös i samhället. Vidare menar han att gerotranscendens beskriver ett tillstånd där den äldre får en annan uppfattning om hur saker och ting förhåller sig i verkligheten. Personen börjar se sig själv i ett större sammanhang. Vikten av ytliga relationer och materiella saker får mindre betydelse. Framförallt blir jag-uppfattningen mindre koncentrerat till sig själv. Även att välja egna aktiviteter i samvaro med tidigare generationer är karaktäristiskt för tillståndet enligt Tornstam (2005). Dessutom är känslan av ensamhet inte lika nerbrytande som hos yngre. Den psykiska smärtan av att känna ensamhet är inte lika markant i detta tillstånd som när både aktivitets och disengagemangs *beteende* praktiseras. Gerotranscendens kan förstås fenomenologiskt. Det innebär att inifrånperspektivet bejakas det vill säga att vad den äldre själv beskriver för mening och innebörd av åldrandet är det validerat, enligt Tornstam (2005).

METOD

Urval och bortfall

Vår roll som intervjuare börjar inte med intervjun. Det krävs noga planering och kartläggning av vem som ska vara med i studien. Tidigare har vi arbetat i en äldrepedagogisk intervention med äldre. Denna intervention gick ut på att leda en diskussionsgrupp med äldre. Efter denna intervention inspirerades vi till att utveckla påståenden och frågor till vår nuvarande studie. Således är vår ambition att utveckla resultatet från den tidigare interventionen och skapa frågor till enskilda intervjuer. I vårt arbete till c-uppsatsen utgörs empirin av datamaterial från fyra intervjuer. Innan intervjuerna kunde genomföras utformades således en intervjuguide med trettio frågor.

Resultatet från gruppdiskussionen ligger följaktligen till grund till att vi återknyter kontakten med deltagare från gruppen. Det innebär varken att vi misslyckades

eller lyckades tidigare, utan resultatet gav oss inspiration att göra samtalen annorlunda. Vi har antagit från de tidigare mötestillfällena; att vissa deltagare skulle eventuellt kunna göra anspråk på mer tid, om det funnits ”mer tid”. Dels hade de äldre inte all tid i världen och dels hade vi avtalat 1,5 h för varje sittning. Vi ville således genom ett nytt arbete ta tillvara på individuella uttalanden och påståenden, som kan vara mindre vanliga på grund av hänsynstagande till andra under en gruppdiskussion (Svedberg 2003).

Vidare visade resultatet från gruppdiskussionen, att när man har att göra med pensionärer, bör man ha i åtanke att hanteringen av ”rätt tid” är väsentlig. Tiden som en rättighet beskrevs tidigare enligt Hazan (1994). Detta har även vi själva tidigare observerat: Äldre är de fria människorna i vårt samhälle och vill inte att någon annan uppehåller ”deras tid” i onödan. Vi har ofta fått höra:

”Ah, vad ska detta vara bra till?” /.../ ”- Jag har inte tid!” /.../ ”-Jag är inte van och har aldrig pratat.”

Att inte vara i tid; att inte hålla tiden och att inte ha tid för dem är följaktligen en åttonde dödssynd. Att ge sig tid för andra är med andra ord viktigast av allt, så länge tiden passar. Vi upptäckte att samtidigt som själva interventionen ifrågasattes fick vi bekräftat att:

”Det är bra att det finns någon som vill lyssna på oss”.

Dessa uttalanden visar att det finns möjligheter, bara tiden bedöms rätt. Man skiljer emellertid på fritid och fri tid enligt (Ronström 1998). Den fria tiden är den lediga tiden som uppkommit när en person har lämnat arbetet för att gå i pension, medan fritiden beskrivs vara likadan som innan pensioneringen. Enligt Tornstam (2005) är *tidsbegreppet* en väsentlig aspekt att beakta, när någon ska berättar om sig själv.

Inför vårt val av deltagare i vår studie stod det på så sätt klart att vi skulle utgå från äldre som inte är helt obekanta för oss. Med andra ord gjorde vi ett *subjektivt urval* (Denscome 2000). Vi visste redan exempelvis vem vi tänkte intervjua först och att fyra stycken respondenter skulle intervjuas. Vi valde ut vissa egenskaper som skulle utgöra kriterier för vårt urval. Därmed fick vi fram ett *stratifierat urval* (Rosegren & Arvidson 2002).

Den första och andra respondenten kontaktades direkt via telefon. Den andre respondenten var tidigare vår så kallade informelle ledare i den äldrepedagogiska interventionen. Efter andra intervjun, tillfrågades vederbörande om han själv hade funderat på att involvera någon speciell i studien. Eftersom respondenten är mycket aktiv i flera aktiviteter, kanske han kände någon utanför den tidigare diskussionsgruppen. Därmed öppnade vi dörren för fler potentiella respondenter. Vi ville inte öppet gå ut i verksamheten och söka respondenter, eftersom endast fyra stycken äldre behövdes till studien. Det är vanligt att fler än vad som krävs för en studie vill ställa upp. På så vis fick vi användning av *snöbollseffekten* (Denscome 2000). Denna metod innebär att någon i studien vidarebefordrar en förfrågan om deltagande i studien. Vårt kriterium var att respondenterna skulle helt själv, individuellt, kunna samtala med oss under intervjun. Vi prioriterade äldre över 75 år, vid god vigör som kan ta sig till mötesplatsen utan svårigheter, samt ha med sig egna åsikter.

Den tredje och fjärde respondenten blev följaktligen tillfrågade genom snöbollseffekten. Vi behövde inte kontakta den tredje respondenten innan intervjun. Genom e-mail från den andra respondenten bekräftades; att tredje respondenten var kontaktad och godtog anbudet till intervju och att fjärde respondenten ville bli kontaktad per telefon, så att tid och plats kunde bestämmas. Den fjärde respondenten var bekant sedan den äldrepedagogiska interventionen.

Samtalsintervju

En samtalsintervju där fokus ligger kring ett visst tema är kvalitativ metod med semistrukturerade frågor. Samma frågor från en frågeguide ställs till alla respondenter i undersökningen. Inga påståenden eller ledande frågor är använda. Följdfrågor eller nyckelfrågor är använda för att få ett uttömligt svar, enligt Rosengren & Arvidsson (2003), Tveiten (2003). Vi valde denna form i vår studie för att vi var intresserade av äldres egna berättelser och upplevelser. Förtjänster med samtalsintervjuer är konkret att det går att få en helhetsbild av den subjektiva upplevelsen. Intervjuaren blir en medskapare till berättelsen genom att ställa sina frågor till respondenten (skaparen av en beskrivning). Just att det sker en social interaktion mellan intervjuaren och respondenten leder till att man tillsammans och ömsesidigt får fram en beskrivning av upplevelser som beskrivs av respondenterna det vill säga intersubjektivitet enligt Giorgi (1998). Att tillsammans få fram en beskrivning av åldrandet kan beskrivas som en form av kontroll för validitet och reliabilitet enligt Rosengren & Arvidsson (2002).

Etiskt övervägande

Till de fyra respondenterna lämnades en skriftlig information. Den skriftliga informationen bygger på en bilaga som kan laddas ner från Malmö högskolas hemsida och fyllas i med nödvändig information. Den är obligatorisk vid genomförandet av kvalitativa undersökningar. Innan bilagan kan lämnas ut till respondenter genomförs en bedömning på högskolans etiska prövningsnämnd av den tryckta informationen. Någon intervju får inte förekomma förrän den har godkänts av nämnden (Dnr HS 60-09/289: 19). Samtidigt som varje respondent har tilldelats den skriftliga informationsbilagan har någon av oss muntligt redogjort för textens innehåll. Respondenten har på så vis fått möjlighet till invändningar eller frågor. Vi valde att betona alla aspekter om avidentifiering av insamlat material, där total anonymitet inte kan garanteras. Därefter måste ett skriftligt samtycke från respondenten skrivas på, innan intervjun kan börja. En samtyckesbilaga för detta ändamål laddas ner från Malmö högskolas etiska prövning. Den har fyllts i med information om absolut frivillighet. Respondenten har således beretts möjlighet att dra sig ur undersökningen när som helst, utan att lämna speciella skäl till varför.

De första två respondenterna kontaktades per telefon. De tackade genast ja till intervju och tider för intervjuerna bestämdes vid ett senare telefonsamtal. Detta gav dem tid att kontrollera sina scheman med aktiviteter och kalendrar i lugn och ro. Dessutom fick de tid på sig att överväga om de ville vara med i studien.

Vi valde att inte allt för ingående informera syftet med intervjun vid första telefonkontakten, eftersom det hade kunnat påverka svaren. Däremot ingick tydligt syfte och frågeguide i vår muntliga information vid intervjutillfället. Vi ville inte skapa förutfattad mening inför varje intervju det vill säga utesluta överinformation (Kvale 1997). Beslutet på tillvägagångssättet grundar sig på att vi

ville åstadkomma spontana och ärliga svar. Platsen vi valde att träffas på är avsedd för lugna aktiviteter på en mötesplats för äldre. Därmed undveks störande aspekter av den privata eller offentliga sfären (Paulsson 2004). Vi gjorde detta för att inte rummet skulle påverka någons förhållningssätt under intervjun utan verka i neutral miljö.

Databearbetning och validering

Beskrivande forskningsintresse förespråkar undersökningar på sådant som redan är känt, och utgångspunkten är att undersöka omfattningen av ett fenomen. Vår infallsvinkel är att undersöka ett urval. Det intressanta är att belysa subjektiva upplevelser och konsekvenser, vilket kan avtäcka nya upptäckter. Vi tänker således använda oss av ett beskrivande forskningsintresse (Rosengren & Arvidsson 2003). Vår tolkning av beskrivna upplevelser är baserat på det som uttalas under intervjutillfällena. Även andra viktiga icke-uttalade kännetecken som kan bekräfta tråden i det som sägs kommer att vara underlag för resultatet till exempel vilket sinnestillstånd de intervjuade är i vid respektive intervjutillfälle .

I samband med beskrivningar av arbetets gång kan det även nämnas vilken fördel det är att vara två under en intervju. Dels kan intervjuaren kringgå en allt för subjektiv primärt beskrivande validitet och dels tydliggörs upplevelserna genom reflektion (Svensson 2004). Eftersom vi intervjuade de första två respondenterna samma dag, hade vi många intryck och uttryck att bearbeta. Vi letade efter likheter och skillnader och började koda (Watts Boolsen 2007). Efterhand såg vi ett mönster, men avvaktade med våra slutsatser tills den tredje och fjärde intervjun var genomförda. Det finns gemensamma mönster som upprepningar av exempelvis stereotypa påståenden.

För att vi skulle få fram en god validitet i vår kvalitativa studie var bland annat följande aspekter viktiga att ta i beaktning; intervjuareffekten, sinnesstämningar, miljön, tekniken, frågeställningen och analysen av data. Enligt Maxwells resonemang (Svensson 1996 s 212) kan olika begrepp som; ”*beskrivande, tolkande, teoretisk, generaliserbarhet och värderande*” användas vid validering av kvalitativ metod.

För att gardera sig mot eventuella systemfel i den subjektiva tolkningen under datainsamlingen är noggrann dokumentation av arbetsprocessen ett viktigt redskap. Tolkningar är när allt kommer omkring forskarens egen konstruktion. Dokumentation av *primärt beskrivande validitet* hjälper även forskaren inom kvalitativa studier att komma ihåg saker som sker och kan underlätta appliceringen i kodningen och analysen av datainsamlingen (Svensson 1996). Dessa är beskrivningar tagna under tiden intervjun sker och kan till exempel vara den egna eller informantens sinnesstämning.

Validering genom feedback från respondenterna har skett genom så kallad kommunikativ validering. Identiska frågor har använts för att ökar reliabiliteten, även om svaren har blivit olika. För att vidare kunna koda ett material måste teoretiska begrepp sättas på olika företeelser som är meningsfulla utan att ändrar på innehållet (Watts Boolsen 2007). För att generalisera materialet antar man att materialet kan appliceras i andra grupper eller i vårt fall andra äldre. I och med att vår studie endast avser ett mycket litet antal äldre, kan validitet och realitet inte generaliseras. Att generalisera är relativt komplicerat med en liten studie som vår, därför avser det endast en så kallad *inre generalisering* (Svensson 1996). Inte

sällan testas trovärdigheten på dessa grunder för att se om den sanna bilden av det empiriska materialet har kommit fram genom undersökningen. Vår plan har varit att få feedback validitet det vill säga att respondenterna och intervjuaren tillsammans går igenom det som har sagts och tolkats, vilket kan kopplas till intersubjektivitet (Giorgi 1985). På så vis kan undersökningens validitet kontrolleras fenomenologiskt enligt Svensson (1996). Datainsamlingen såväl som analysen ska ta fram och redovisa relevant och trovärdig, samt tillförlitlig information. Så länge resultatet kan visa relevans med studien syfte och frågeställningar, är validitet och reliabilitet säkerställd.

Som dokumentationsmetod användes bandspelare vid alla intervjutillfällena. Eftersom vi är två antecknade någon hela tiden och skötte teknologin, medan den andra intervjuade. På så vis försäkrades att det som sades verkligen blev dokumenterat, eftersom vi är medvetna om att vissa respondenter kan tala med svag röst. Det var viktigt att få med vad som sades, på vilket vis det sades och om det fanns upprepningar. Ibland när man bara antecknar hoppas exempelvis sådant som upprepas över. Alla respondenter fick samma frågor, vilka var semistrukturerade frågeställningar. Att följa frågeguiden underlättar transkriberingen det vill säga avlyssningen från kassettbandet som överförs till utskrift. Att transkriberingen sker direkt efter intervjun minimera den subjektiva uppfattning eller tolkning. Att samlas direkt efteråt gav möjlighet att reflektera egna upplevelser av intervjun det vill säga primär beskrivande validitet. Det visar sig vara effektivt när man ska analysera statusen på påståendesatser från intervjun (Barbosa da Silva 1996).

I första fasen av databearbetning delas datainsamlingen in i teman. Dessa teman påminner starkt om de områden vi uppehöll oss vid under *Ålderism*. Under detta delmoment, hade vi som mål att hitta likheter och skillnader samt mönster. Vi kom fram till följande teman; arbetslivet, pensionering, hälsa, media/reklam och ungdom/ungdomlighet. Därefter började andra fasen, där vi kodade materialet det vill säga letade egenskaper som var övergripande. Egenskaper kan vara av abstrakt eller konkret karaktär. De egenskaper vi fick fram blev av båda karaktärerna det vill säga sådant som; trygghet, svårighet, kroppen, åldrandet och ungdomlighet. De äldre upprepade dessa egenskaper vilket blev de återkommande samtalsämnena, de var både informerande och teoretiska påståendesatser (Barbosa da Silva 1996).

Redan under andra intervjun fann vi likheter och skillnader. Något mönster av egenskaper växte inte fram ur materialet förrän efter fjärde intervjun. När fjärde intervjun lästes kunde vi de tidigare intervjuerna i det närmaste utantill. Därmed kunde vi urskilja olika teman och egenskaper.

RESULTAT AV INTERVJUER

Hur bra intervjuer blir, bygger många gånger på vilket sätt man har gått tillväga, för att involvera respondenter. Ofta handlar det inte om ett avtal som går att köpslås om, med vem som helst. Dels måste intervjun bygga på ett sammanhang, men även upplevas meningsfullt som deltagare. Det handlar om ett socialt samspel med andra och kan ibland verka vara nästan tillrätta lagt och för genomtänkt. Ibland vill respondenter säga mycket, ibland ingenting alls eller säga

väldigt lite. Det finns ett dominerande utbyte i ett samtal. Ofta står det mellan att påverka eller att påverkas av någon (Svedberg 2003).

I vår studie involverades fyra respondenter, varav två är kvinnor och två är män. Det var inget specifikt kriterium för vårt urval att välja två av varje kön, eftersom vi vet att det finns 80 % kvinnor på mötesplatsen. Alla i studien är mellan 81 och 94 år, vilket innebär två tiotalister och två tjugotalister. Två av respondenterna är gifta med varandra, men intervjuades separat. Den tredje respondenten är också gift, medan den fjärde respondenten är änka. Alla är födda i Sverige av svenska föräldrar och har verkat inom Skånes gränser hela sitt liv. Eftersom de intervjuades riktiga namn inte bör nämnas i arbetet, används fingerade namn. Respondenterna involverades i valet av namnen. Varje namn betyder något speciellt för respektive respondent. De fick välja vars *ett* namn och det var inte utan att de noga övervägde följande namn: *Botilda, Valdemar, Vogel och Maja*.

Vi kommer att presentera varje intervju var för sig, eftersom de är unika. I intervjuerna framkommer teman där egenskaper blir tydliga. De teman vi behandlar kommer att vara: arbetslivet, pensioneringen, hälsa, media/reklam och ungdom/ungdomlighet, samt attityder. I vissa stycken har det varit nödvändigt att koppla två teman för att skapa en sammanhängande text.

Botilda tjugotalist

Botilda är 81 år och bor för närvarande på ett seniorboende sedan fem år tillbaka. Hon är gift med Valdemar, som för övrigt är vår nästkommande respondent. Botilda arbetade på samma arbetsplats som sin make det vill säga på lönekontoret i ett stort företag. Det var där de träffades i sin ungdom. Vi hade tidigare bekantat oss med Botilda genom diskussionsgruppen. I den nya studien skulle vi intervjua henne enskilt. När vi frågade henne om vi fick använda oss av bandspelare, för att underlätta dokumentationen av det som sades, framkom att vi tidigare hade skapat en trygg relation.

”Ja, det är väl klart. Ni ska veta, om ni inte hade varit så snälla mot oss, hade vi nog inte ställt upp”.

Vi förstod att de kommande intervjuerna hade blivit ett samtalsämne, vilket kan ha påverkat makarna. Men genom att vi hade skapat en god relation och låtit dem stå i fokus, kunde vi genomföra de önskade intervjuerna. Både maken och kvinnan skulle intervjuas denna dag.

Ungdom

När vi ber Botilda att berätta om sig själv väljer hon att beskriva den stora familjen. Detta har ett starkt samband med känslor av stolthet och trygghet. Hon tycker att det är positivt, att vara flera stycken syskon i en familj. Trygghet i samvaro med andra är väsentligt för Botilda, förutom familjen är till exempel att bo på ett seniorboende en trygghetsfaktor. Det finns alltid någon att vända sig till. Hon har framförallt sin make att luta sig mot. Valdemar och Botilda fick en son tillsammans, som inte bor i närheten. Detta gör att de inte träffas dagligen, men de har fortfarande den stora släkten, som de ofta umgås med.

Botilda började med att berätta *lite* om sig själv och började med sin *ungdom*.

”Ja, jag har varit med om en hel del... men har varit lyckligt lottad. Vi är en stor familj, ute på landet och där ordnade vi allt själv. Jag har lätt för att ta

kontakt./.../Min ungdom och uppväxt och skolan var lätt. Och skolan var lugn på den tiden. Lärarna var bra. Vi var ute på rasterna och det hände ingenting. Det var leka som gällde.”

Genom att hon väljer att informera med ”*leka som gällde*” tolkar vi att det finns en skillnad mellan att vara ung idag och att vara ung på trettioalet. Vi anar att hon refererar sin barndom med barnbarnen, eftersom hon börjar med att reflektera över sin skolgång och informerar oss om leken. Vad är det andra som *inte* gäller i dagen skola? Vi fick svaret. Hennes kontakt med ungdomar är genom släkten. När vi frågar henne om hon hade velat vara yngre idag uttrycker hon följande:

”Inte idag./.../ För jag tycker synd om dagens ungdomar, för de blir oroliga.”

Den kontakt hon har med ungdomar tycker hon är positiv och hon umgås mycket med släkten. Barnbarnen refereras emellertid till igen. Vidare beskriver hon att med ungdomar finns det en ovisshet.

”Är man vänlig mot dem blir man bemött på samma vis./.../ Gångbildningar finns klart./.../ Det är inte säkert att gå ut på området efter klockan elva på kvällen.”

Dels uttrycker hon en oro för ungdomar, samtidigt som hon känner att hon inte skulle våga gå ut på kvällen efter klockan elva, just på grund av ungdomar. Men det finns andra ensamma människor som också är ute och till exempel går med sina hundar eller tar en promenad. Vi tolkar att oron hos ungdomar kan liknas med gruppsytryck vilket är vanlig förekomst i gruppbildningar. Att ungdomar är utomhus sent på kvällarna är en annan förekomst som inte heller är ovanlig. Kombinationen kan skapa utmärkande beteenden.

Attityd

När vi frågade Botilda om hon upplevt negativa attityder mot sig på grund av åldern, tyckte hon inte att det finns.

”Det är inte naturligt.”

Vi tolkar att hon inte har reflekterat över detta i någon större utsträckning. Det visar sig, att de som är i samma ålder börjar bli färre på mötesplatsen och det av naturliga skäl. Däremot har hon inget emot att visa att hon kan bättre än någon som är yngre än sig själv.

”Nä, man får ha lite jäklar anamma. Som man själv är, så blir man bemött. När vi kom hit var det fler, som kom ner. Då var det någon som gick och samlade ner dem. Nu hälsas de välkomna, men får sköta sig själv sen. Vissa har det svårt.”

Hon anser inte att det är upp till dem som vill gå på aktiviteterna som ska hela tiden motivera andra.

”Det ska vara på båda hållen.”

Vår nästa fråga handlar om bemötande från dem i den egna ålderskategorin.

”Jätte bra!.../ (skratt)/.../ Vi försöker göra det bästa av det. Sen är det lite hur man är till sättet. Lever man ensam så är det svårt. Då släpper man inte loss så mycket. Men om man lever i en relation så har man det bra.”

Begreppet *svårt* återkommer ofta. De svårigheter vi tolkar är att det måste vara svårt att åldras för ensamma personer, att åldrandet är ”det” som är svårt. ”*Det svåra*” innehåller många aspekter. Vi kommer fram till att det är ett samlingsnamn för begränsningar som förekommer bland vissa personer. Begreppet *svårt* återkommer även i andra sammanhang längre fram i texten.

Media/reklam

Reklam för olika skönhetsprodukter påverkar inte Botilda.

”TV utbudet var bättre förr, utan reklam./.../ småbarn tar till sig reklamen.”

Trots att hon säger att hon inte själv påverkas av reklam följer hon ändå gärna med i modet. Det kan innebära att hon inte märker att hon i viss utsträckning påverkas av reklam. Viss reklam påminner människan om det som inte går att ändra på, medan man upptäcker att det påverkar andra. Hon går till stora klädeskedjor där hon har medlemskort och handlar sina kläder. Hon har till och med gått mannekäng på mötesplatsen. Det var en gång hon säger att hon blev övertalad till det.

”Det kommer en som säljer kläder här på mötesplatsen och en aktivitetsledare lurade mig att vara mannekäng.(skratt) Jag tyckte jag fick ställa upp, eftersom hon ställer upp på oss. /.../Det gäller att vara på rätt plats vid rätt tidpunkt, för att vara med. Framförallt att inta rätt inställning till livet.”

Vi ser på henne att hon visar ödmjukhet. Vi hör på hennes tonfall att det var en positiv upplevelse, att hon fortfarande associerar sig till kvinnor i medelåldern. Hon kan fortfarande visa sig i samhället, det är tillåtet. I alla fall på mötesplatsen för äldre. Men detta kan även inspirera klädeskedjor att involvera fler från andra ålderskategorier.

Pension

Vidare har Botilda inte upplevt pensioneringen som svår. Det finns många fördelar med att vara pensionär. Den stora fördelen är att man får över den egna tiden och kan ligga länge på morgonen. Däremot tycker hon att */.../ lönen/.../* blir sämre. Vi frågade henne om hon tyckte att det var bra med fast pensionsålder?

”Oja min man är fem år äldre och jobbade på samma ställe. Så jag fick lön fram tills att jag gick i pension.”

Hon gick i pension med avtal, samtidigt som hennes make pensionerades. Hon var då sextio år och han var sextiofem. De arbetade på samma arbetsplats.

Hälsa

Vidare ber vi henne beskriva, vilken ålder hon känner i förhållande till sin kronologiska ålder. Snabbt får vi svaret att hon känner sig */.../yngre/.../*. Hon skrattar lite.

”Jag är ganska vital. Jag tycker inte att det känns svårt. I och med att man är två stycken. Vi har det bra.”

Förutom att umgås med maken är Botilda aktiv i flera olika aktiviteter på mötesplatsen, några av dessa är bridge och sittgymnastik. Hon önskar inte att hon var yngre, men hon känner sig ändå yngre. Det Botilda menar med *vital* är: att hon ser fräsch ut, är frisk och har god kondition. Hon är med i många aktiviteter för äldre och känner sig nöjd med tillvaron. Hon har alltid varit aktiv i föreningslivet och känner att hon har lätt för att skapa kontakt. Hon tror det beror på att hon växte upp i en stor familj, där man klarade sig genom att hjälpa varandra.

Begreppet svårt upprepas. Det som kan vara *svårt* är att vara gammal. Gammal benämns som *det*, vilket kan vara avvikande från jag-identiteten. Själv känner hon inte likadant, men hon vill informera oss om det. Botilda har en positiv relation till sin make. De umgås mycket, men det hindrar inte dem från att uppta egna intressen. Vi har tidigare sett henne cykla själv på stan. Det går fort. Dessutom har vi sett henne vara ute och promenera med sin make. De är båda aktiva i olika aktiviteter på mötesplatsen för äldre. De brukade komma dit innan de beslutade att flytta till seniorboendet, som ligger i närheten av mötesplatsen.

Valdemar tjugotalist

Valdemar har vi träffat tidigare genom diskussionsgruppen. Han är 86 år. Valdemar har bott i samma stad hela sitt liv. Han är gift med Botilda, de träffades genom arbetet.

Arbetslivet

Han gick i realskola och sedan folkhögskola. Arbetsmarknaden såg annorlunda ut på den tiden. När Valdemar var 15 år gammal slutade han skolan på fredag och började arbeta på lönekontoret på måndag. Där var han kvar tills han pensionerades. Han arbetade med andra ord i femtio år på samma arbetsplats.

”Försökte hela tiden att förbättra mig själv.”

Han beskriver sitt arbete som sitt livsverk. Han läste engelska bredvid och åkte på språkresa till England. Snart blev han ansvarig för 25 anställda på lönekontoret.

Pensionen och hälsa

”.../ som nypensionär brukade jag gå och hälsa på min gamla arbetsplats. Det var en rolig tid. .../men sedan började nyanställda och dem kände jag inte. Det blev att jag med tiden slutade gå dit. I dag räknas jag till veteranerna och går på den årliga sammankomsten för anställda.../Jag önskar att jag var i 20 -30 års åldern och fick göra allt igen.../ Det är en utopi.../ Tycker ändå att det är en bonus att vara frisk.”

Valdemar informerar oss att det var *svårt* att gå i pension, för honom hade han gärna arbetat fyra år till och tycker att man kan vara mer flexibel med pensionsåldern. Han menar att andra slits ut i sina arbetet. Valdemar uttrycker en slags inneboende längtan till förr men han är tacksam för det liv han har idag. Det är svårt att bryta det mönster som har funnits i vardagen i femtio år, reaktionsmönster. Flera gånger har han blivit anförtrödd ledarskapet i föreningar.

Han tar sitt eget ansvar på allvar och tycker andra borde göra det samma. Det stora intresset är bokgruppen, där deltagarna läser och sedan diskuterar olika böcker tillsammans. Han anser dock att intresset för klubben borde vara större:

”Vi var tolv i början, men nu kommer inte så många. Jag vet inte vad man kan göra.”

Vidare berättar Valdemar att det positiva med pensionering, är att man råder över sin egen tid. Valdemar är aktiv i många aktiviteter, men inte i någon direkt förening längre. Vi räknade till sju olika föreningar han har varit med i. På så vis blir det inte komplicerat att fylla den fria tiden, efter pensioneringen. Han visar oss sitt och Botildas schema. På mötesplatsen deltar han bland annat i linedancespassen, han menar att det är viktigt för motionens skull.

”Önskar jag kunde springa bättre, men är dålig i knäet. Läkaren har konstaterat att det inte är lönt med en operation. Det kan bli besvärligt. Det tar lång tid att läka och rehabilitera.”

Ibland kan det vara besvärligt att anstränga sig i linedance, eftersom han har problem med sitt knä. När han tänker efter tror han att det kan bero på hans höga ålder, varför man väljer bort operationen. Att det inte finns tid till det.

Ungdom

Vidare tycker Valdemar att ungdomen är trevlig. Botilda och han umgås mycket med släkten. Där emot anser han att:

”Det skylls lite väl mycket på dem”. /.../Vår värld har förändrats. Den är mer våldsam och brutal. Man vågar inte gå ut sent på kvällen.”

Attityd

Valdemar anser inte att det finns negativa attityder mot äldre. Han upplever inte att han blivit utsatt för åldersdiskriminering men han menar att om det skulle finnas så skulle den vara dold och politiskt. Det visar tydligt att det har skett förändringar i samhället med tilltagande övergångar. Något som han tänker på är när man drar in tjänster inom äldreomsorgen och att kvalitén på maten inom hemtjänsten inte är lika bra som förr. Han behöver själv inte maten från hemtjänst, men han /.../har hört/.../ att den är sämre.

”Jag hade svårt att förstå det där med att bunta i hopa äldre på en och samma plats.”

Innan Botilda och Valdemar flyttade till seniorboendet var Valdemar emot flytten. Just att associera sig med en grupp äldre är det svåra i detta fall. Det har emellertid visat sig vara en populär lösning på ett lokalt samhällsproblem sedan 70-talet. Tryggheten att bo tillsammans med likasinnade är en prioriterad levnadsform bland de äldre här. Seniorboende växte fram under 70- och 80-talet och ingick i *miljonprogram* (Paulsson 2004). Valdemar berättar utförligt vad han anser:

”Hela tiden har det varit kösystem att få bo här. Folk blir äldre nu för tiden. Det innebär att man stannar längre i lägenheterna. Men det medför

dessutom att vid hög ålder kommer de som bor där, inte ner till mötesplatsen. De vågar inte sig ner och ingen går och hämtar dem, som de brukade när här fanns personal. Nu för tiden samlar man bara de nyanlända på ett introduktionstillfälle. Sedan får de klara sig själv. Vi som redan bor här och är med i olika aktiviteter får inte vara med på mötet. Det hade varit bra om vi fick det, då hade de nyanlända kunnat fråga oss hur det är att vara med.”

Valdemar är aktiv på mötesplatsen, men skulle vilja kunna göra mer för de boende. Han önskar att alla var mer delaktiga och att man tog tillvara på de resurser som faktiskt finns.

Media/reklam

Angående medias bidragande till åldersdiskriminering är det inget Valdemar har reflekterat över.

”Det står kanske i tidningen ibland att något har hänt.”

Han menar att han inte blir påverkad av reklam som visas i TV. Han anser dock inte att det är diskriminering att visa reklam för rynkkrämer mot ålderstecken i framför allt i ansiktet. Han tycker det är bra. Själv köper han bara handkrämer, men känner igen märkena på andra produkter från TV-reklamer i affären.

Vogel tiotalist

Vogel är den tredje respondenten i vår studie. Honom har vi inte träffat förut. Han hade många egna åsikter, vilket var ett kriterium för att få vara med i vår studie. Vogel är 92 år gammal och är född och uppvuxen i norra Skåne. Han var en av sju bröder i en stor barnaskara.

Genom Valdemars handlande fick vi kontakt med honom. Han kom tidigt till mötet och hade en platsfolder med sig, som låg i korgen på rollatorn. Vogel hade förberett sig inför mötet och hade två maskinskrivna papper med sig. Det var prydligt skrivna numrerade svar på frågorna från frågeguiden. Han hade även sina sudokupapper med sig. De föll ut ur foldern. Varav han kommenterade sitt dilemma med ordning på papper, innan bandspelaren att han hade försökt förbereda sig:

”Eftersom jag inte har blivit lärd, visste jag inte om jag skulle kunna svara rätt.”

Vogel ville ha information innan intervjun. Hur information blir introducerad spelar roll. Att Vogel ville ta del av frågorna innan intervjun, kan ha ett starkt samband med att vi var obekanta för honom. Vi fann att han ville känna sig förberedd. Vi blev medvetna om att den här intervjun skiljer sig något från de andra, eftersom Vogel var just förberedd. Han höll i pappren under första delen av intervjun, men förde dem snart åt sidan, för han konstaterade att han kunde svaren utantill. Det handlade om hans eget liv, vilket han har upprepat inte bara verbalt, men även genom sina förberedelser, tankar och förställningar.

Arbetslivet

”Detta var ju lätt. Jag kan ju berätta utan dem.”

Vi förstår att det måste ha tagit honom lång tid att skriva ner sitt material. Att skriva på den traditionella skrivmaskinen innebär att varje svar måste övervägas. Det går inte att skriva fel, eftersom det inte går att "ångra", som den moderna tekniken tillåter. Han börjar med att beskriva sin skolgång. Han hade tänkt fortsätta efter realskolan, men avbröt på grund av.../ handstilen/.../. Vi förstår att det är på den grund han har maskinskrivit svaren på frågorna. Han fortsätter sedan med att beskriva sitt arbetsliv:

" Jag var dräng. Jag håller inte inne med något. Jag var dräng fram till exercis åldern. Det var svårt att hitta arbete. Det blev jobb i skogen, då folk behövde ved, för sitt vinterboende, för värme. Vi ställde våra krafter till deras förfogande och försökte lösa det tillsammans med mina bröder."

Familjen bodde i skogen, vilket var deras räddning under krigsåren. I skogsbruket hjälpte hela familjen till. När barnen inte var i skolan fick de arbeta i skogen. Efter skolan ville han, trots dålig handstil.../visa mig i samhället och gick med i det kommunala." Vogel berättar vidare att han senare arbetade i byggbranschen där han stannade till pensionen. Vogel blickar tillbaka till det gamla arbetslivet och säger:

"Jag har inte märkt attityder på grund av hög ålder, som vanligt finns det de som var negativa inom arbetskåren som ungdom. Det kunde reta en annan att jag tog arbetet. Det var vanligt förr att jag ibland hade förtur för att få arbete."

Var man äldre förr så hade man förtur för att få arbete, till skillnad från dagens samhälle där yngre arbetskraft föredras.

Pension och hälsa

Angående pensioneringen, anser han att en viss tänjbarhet kan vara bra då man inte behöver vara strikt med en fast pensionsålder, även om han inte har upplevt den direkta pensionen. Anledningen till detta är att sjukdom gjorde att han inte kunde jobba som förut. Även om han inte har upplevt den direkta pensionen så har han upplevt det plötsliga avbrottet från arbetet. Han menar att:

"Den stunden en pensionat går upp på morgonen kan han ligga lite längre och få mer fri tid.../ "att man inte känner sig fri med detsamma utan att arbetsåren hänger i sig."

Vogel menar att det tar tid att vänja sig av med ett visst livsmönster, där arbetet har varit den stora utgångspunkten.

/.../det sker stora och positiva förändringar även i ålderdomen som man inte hade räknat med. Sen 2000 då lever jag om min ungdom, jag är frisk och kry och livet leker för mig."

Vogel berättar om sin svåra olycka som skedde i början på 2000-talet då han snubblade och föll. Doktorn satte sig på sängen och förklarade hans tillstånd. Här handlade det om liv eller död men han hade turen att överleva och det är något han är oerhört tacksam för. Vid hög ålder upptäcktes något som, trots hög ålder, kan åtgärdas medicinskt. Även om han har varit med om.../ hemsgheter/.../så har sjukdom gjort att han insett hur underbart det är att leva.

Vidare beskriver han, att han hade gärna varit ung igen, men det skulle vara på:

”Jag hade gärna varit ung igen men det skulle vara på den gamla goda tiden, när man upplevde sin egen ungdom.”

Ungdom

Vidare berättar Vogel att det finns många tillfällen då han önskar att han var yngre. Något som han längtar tillbaka till, är det gamla goda sällskapslivet, där det fanns en viss stabilitet.

”Det var sällskapslivet. Den gamla goda tiden kommer fram här. Den har inte ni upplevt. Jag hade gärna varit ung igen men det skulle vara på den gamla goda tiden, när man upplevde sin egen ungdom.”

Han informerar att stabiliteten var att alla kände varandra. De umgicks på ett helt annat sätt förr. Han berättar till exempel om tillfällen där de fick gå länge i skogen för att komma till dansplatsen. Plötsligt hoppar han i sitt berättande till en annan tid, där han minns andra vandringar på samma väg genom skogen:

” Det var lång väg till skolan inne i samhället. Jag ville sätta mig halvvägs och vila både min kropp och lyssna på tonerna. Om våren och sommaren kunde jag sitta och lyssna på näktergalen. Han sjöng inte för mig. Han sjöng för sin hustru, men jag fick ta del av denna sång.”

Han informerar att livet var mycket fridfullare, man tog sig tid att stanna upp.

Attityd

Att bli positivt bemött av yngre personer är en självklarhet för honom. Han menar att den egna inställningen spelar roll för hur man blir bemött av andra. En viktig grundtanke hos honom är att han inte kan se negativt på sina medmänniskor.

” Moralen växlar med tiden och den är hårdare idag/.../ Ungdomars klädsel gör att man tror att de mår dåligt. Ungdomen är rå idag. Vi kanske har kriget att tacka för. Narkotika var nödvändigt för att våga möta fienden. Ungdomar tycker att narkotika lugnar ner en istället för att resonera. /.../Det viktigaste är att göra livet drägligt för en själv och inte uppta tid med att känna rädsla inför sitt åldrande /... / Vi lever på minnen vi har kvar.”

Synen på ungdomar är emellertid problematisk. Han anser att dagens ungdomar är oroliga och har en annorlunda och utmärkande klädsel, vilket han tror tyder på brist på uppmärksamhet. Han teoretiserar och refererar till kriget, när narkotika var vanlig förekomst. Detta var under andra förhållanden, under livshot. Han menar att ungdomar inte borde känna sådant hot, att problemen istället borde lösas på ett mer tillförlitligt sätt.

” Jag har inte blivit utsatt för något, kanske för att jag inte har sprungit ute på kvällarna heller.”

Som gammal känner han en viss rädsla för att vistas sent ute på kvällarna. Anledningen till detta är att han tror att han genast skulle bli överfallen om han /.../tog steget/.../ att gå ut sent på kvällen. Att känna rädsla för sitt åldrande på

grund av ungdomskulten är inget Vogel håller med om. Han förklarar att det finns många äldre som klarar sig i samhället och sedan finns det en del som inte klarar sig. Han tar upp ålderstrappan där han menar att pensionen har gjort att:

”Vi har sett ålderstrappan och att de står på det nedersta plattan nu./.../ har man inte praktisk erfarenhet av elände, vet man inte när man har det bral.../vi har kommit till sista plattan i ålderstrappan och tycker det är dags att lämna över till den yngre generationen.”

Det visar att Vogel har fått ett perspektiv på livet det vill säga föreställningar om var han uppehåller sig i livet. Han har en förutfattad bild av åldrandet. Ålderstrappan är något han själv nämnde. Vi själva vet att begreppet har funnits sedan 1500-talet, enligt Andersson (2008).

Media/reklam

”Man ska inte fördjupa sig i detta allt för mycket”./.../ Även om de visar upp ungdomens klädsel så har de en liten plats där de har räknat med medelålders och äldre. Framför allt vill även vi som blir gamla kanske stoppa in det gamla i garderoben och köpa nått nytt, för ekonomin räcker till.”

Han anser inte att media bidrar till åldersdiskriminering och även om de äldre inte syns till i reklamerna, tror han att den vänder sig till dem i alla fall. Vogel tar avstånd från vad han anser för djupa diskussioner. Samtidigt anser han att ytliga stereotypa ungdomsidealbilder kan vara riktade mot andra ålderskategorier än den som visas i reklam.

Maja tiotalist

Maja har vi varit i kontakt med tidigare. Hon var med i den äldrepedagogiska interventionen. Maja blev först kontaktad genom Valdemars handlande sedan ringde någon av oss till henne för att bestämma tid och plats.

”Vad ska detta vara bra till? -Ja, jag ställer upp. Hoppas ni kan ha nån´ nytta av det.”

När vi skulle träffas, kom inte Maja. Vi blev oroliga. Valdemar stod och pratade med oss. Vi ringde på mobilen, när väntan hade gått över den avtalade tiden. Det visade sig att Maja hade glömt bort att vi skulle träffas. Hon låg och lyssnade på sin Daisey- bok, som hon är van vid. Kort efter stod hon i dörren till mötesplatsen och alla kunde andas ut. Maja visste fortfarande inte ”*vad detta skulle vara bra till*”, men förväntan lyste i hennes pigga nittioåriga ögon. Vi installerade oss i det lugna rummet och gick muntligt igenom informations- och samtyckeblanketterna. Maja tyckte att det var roligt att se oss igen.

Arbetslivet

Maja berättar att hon är född 1914 i en liten by i Skåne. Både hennes mor och far dog tidigt. Hon blev omhändertagen av mormodern och när hon i sin tur dog tog mostern över fostran av Maja. När modern dog fick hon ärva henne, så ekonomiskt blev hon även ekonomiskt omhändertagen. Tidigt fick hon lära sig hur huset ska skötas och hennes lärarinna tog fasta på denna kompetens. Hon anställdes som hembiträde hos lärarinnan. Vid tjugofyra års ålder gifte sig Maja med sin make och tog hand om hemmet. De fick två söner. Den äldste sonen blev

riksdagsman. Han dog vid femtionio års ålder. Hon arbetade ibland inom en stiftelse. Maja med familj brukade bo i stan på vintern och i sommarhuset på sommaren. Maken blev sjuk innan pensionsåldern och Maja blev så kallad anhörgivårdare. Vårdandet upptog mycket tid. Hon kände sig bunden till lägenheten. Maken dog för tre år sedan.

”Det är trist när folk dör ifrån en. Jag längtar tillbaka när jag låg och lyssnade på sommarprogrammet ute i trädgården.”

Pension och hälsa

Pensioneringen kände Maja inte av. Hon tog hand om sin make när han blev sjuk sedan tidigare.

”Det gick bra att jag skulle passa han.”

Det är inte ovanligt att anhörgivårdare tar hand om sin livs partner tills den dör. I Majas fall var det tills maken blev runt 96. Detta innebär att hon tog hand om maken i mer än 30 år. Under denna sjukdomsprocess kan det hända att vårdgivaren blir isolerad från omvärlden. Då hjälper det inte att man är två i en relation. Det kan kännas ensamt. Trots det, känner Maja sig ändå frisk och yngre än vad hon kronologiskt är.

”Jag känner mig yngre. (skratt) När jag hör att någon är nittio år, då tycker jag det är gammalt, men jag glömmer att jag själv är nittiofem snart./.../Doktorn sa, att du är duktig till din ålder. Då blir man glad och vill inte ändra doktor.”

Hon håller sig fast vid det goda som hänt henne i livet och hur det får henne att känna sig yngre. Maja känner ändå att det finns tillfällen då hon önskar att hon var mycket yngre. Nu vill hon leva det riktiga pensionärlivet. Framförallt hade hon velat resa mer till avlägsna platser, men även vara ute och gå, cykla och köra bil. Nu är hon beroende av buss, färdtjänst och andra med bil.

”Jag ska förnya mitt körkort/.../och mitt körkort är giltigt tills jag fyller 104 år. Jag skulle vilja åka ut till gravarna där allihopa ligger, tillsammans. Men det kostar.”

Attityd

Maja känner att hon blir vänligt bemött av yngre, speciellt av dem som känner henne.

”Många unga hälsar på stan. Det blir jag glad för.”

Maja uttrycker ändå en rädsla för ungdomar och går inte ut när det är mörkt. Hon menar att hon /.../har hört att folk blir hotade.”

Hon finner trygghet i att bo på seniorboendet. Hon anser att hon kanske lyssnar för mycket på Daisey-böcker. De andra äldre tycker att hon borde vara mer aktiv.

”De andra äldre tycker att jag borde vara ute och röra på mig mer. Jag vill ju bara mysa med en bok. Oh, det är så mysigt. Ibland glömmer jag och ligger där i flera timmar.”

Hon menar, att nu när hon har tid, ägnar hon mer tid åt sig själv. Hela sitt liv har hon tagit hand om andra och känner att hon inte behöver lyssna på vad andra tycker hon skall göra.

”Ingen använder dukar längre.”

Tidigare ägde hon en väv som hon skänkte till mötesplatsen, men vid den vill hon inte sitta längre. Dels kan hon inte se så bra och dels har hon gjort dukar i femtio år.

Media/Reklam

Maja tycker att det är besvärligt att gå till nya affärer och tycker samtidigt inte att reklamen påverkar henne./.../ *”Det var länge sedan jag provade kläder på stan”*. Hon beskriver att det är svårt att se och det är inte lätt att prova kläderna. Dessutom visar det sig att hela hennes liv har präglats av att *”hålla diet”*.

”Man vill ju gå upp./.../ Jag var bara 60 cm i min ungdom. Under krigstiden gick man upp i vikt. Under de svåra tiderna gick man upp för man ville inte slänga något. Om barnen lämnade något på tallriken slängdes inte maten.”

Maja menar att hennes midjemått var endast 60 cm. Vidare beskriver hon att all mat som skulle köpas in till familjen handlades in med kuponger, på den tiden. Man fick inte lov att slösa.

Sammanfattning av intervjuer

Pensioneringen var både en positiv, negativ eller ingen brytningspunkt för de äldre personerna. Botilda fick sluta tidigt, med avtal och är den som tyckte att pensioneringen gick bra. Hon fick sluta när maken pensionerades. Maken Valdemar, som hade kunnat arbeta fyra år till, kände att det var för tidigt och att man borde vara mer flexibel med pensionsåldern. Han besökte gärna den tidigare arbetsplatsen under ett års tid efter pensionering. Den som inte kände av pensioneringen var antingen själv sjuk eller tog hand om sin make. Vogel med sviktande hälsa upplevde sjukdom starkare än pensioneringen. Maja som var anhängigvårdare utförde *”sin plikt”* tills hon var 91 år gammal.

De upplever inte att reklamvärlden diskriminerar ålderdomen. De tror att även om inte äldre är med i reklamen så riktar den sig till dem. Det framkommer också att de inte har reflekterat över denna fråga i någon större utsträckning. När vi pratar om det kan man se på dem att de funderar på sambandet. De svarar att samtidigt som de upplever att de i stor utsträckning tycker att reklam är onödigt och inte berör dem, påverkar det deras tid vid TV:n och Internet. Att reklam förekommer för alla åldrar tycker de är både bra och dåligt. Fördelen med reklam är att det är bra att få reda på olika märkesvaror till exempel sådant som finns på apoteket. Alla respondenter går dit för att hämta ut mediciner av olika styrka. Medan nackdelen med reklam är att många onödiga, materiella saker påverkar speciellt barn. Det tror med andra ord att reklam i högre utsträckning påverkar yngre än dem själva. De har en annan insikt angående reklam och kan sortera bort det oväsentliga som visas. De störs ofta av att reklamen. Det är inte som det var för tjugofem år sedan. Detta kan bero på att de tillhör gruppen *”äldre äldre”* och har lämnat det ytliga och materiella krav och status begäret.

De äldre känner rädsla för att vistas ute på kvällarna, men har inte själv blivit utsatta för något övergrepp. Samtliga respondenter sa att detta har någon annan nämnt eller läser man om ungdomar i tidningen. De upprepade vid flera tillfällen ”*man hör*” det vill säga de har själva inte blivit utsatta för något negativt ute, utan genom att samtala om stereotypa föreställningar känner de rädsla.

Det är när allt kommer omkring som om resten av samhället lämnas utanför dörrarna på mötesplatsen, eftersom det ofta handlar om ”vi och dem”, när man talar om vad man tycker. Samtliga respondenter känner trygghet i att bo tillsammans med andra äldre på ett seniorboende. Alla har körkort, men ingen kör bil längre. Det visar sig att man går eller cyklar, men inte alla. Det uttrycks ambivalenta meningar om sjukvård, men goda händelser beskrivs gärna som en process till det bättre. Mötesplatsen har blivit den legitima platsen för utförd social samvaro med andra.

ANALYS

Studiens syfte var att samla in empiriskt datamaterial genom intervjuer och låta beskriva materialet genom att koppla det till teorier. Vi ville själv höra beskrivningar av äldres egna upplevelser av attityder i samhället på grund av deras höga ålder. Målsättningen var att beskriva den subjektiva bilden av åldrandet, det vill säga att främst utgå från de äldres egna berättelser och beskrivningar av åldrandet. Samtidigt ville vi undersöka om stereotypisering har påverkat dem i deras vardagsupplevelser. I analysen avser vi att använda oss av tidigare beskrivna teorier och koppla dem till vad som sagts i resultatredovisningen. I vår studie har vi utgått från följande teorier: Åldrandet som social konstruktion, Åldersmasken, Åldrandet ur utifrån och inifrån perspektiv och Livsloppsperspektivet samt Gerotranscendens.

Åldrandet som social konstruktion

Enligt Hazan (1994) kan man beskriva åldrandet som en social konstruktion. Han beskriver att åldrandet framställs olika, dels på samhällsnivå och dels på individnivå. Framförallt konstrueras åldrandet genom sättet vi talar med varandra och att det är via språket vi förmedlar bilder till varandra. När de äldre ser och hör samhällets bilder av dem själv, kan detta leda till ”självuppfyllande profetia” från de äldres sida. Samhällets bilder blir legitima och de äldre lever upp till dessa bilder.

Gemensamt för intervjuerna var attityder mot ungdomar, som visade sig vara förknippat med *rädsla* att vistas ute sent på kvällarna. De upprepade vid flera tillfällen ”*man hör*”, det vill säga att de har själva inte blivit utsatta för något negativt på området, men har genom att samtala med varandra, bildat sig en uppfattning. Följaktligen genom det som sägs känner de rädsla för en annan åldersgrupp. De upplever att det finns i verkligheten, men vad de egentligen upplever är hotet av en latent förställning, vilken bidrar till en kulturell konstruktion. Med andra ord konstrueras ett allmänt vedertaget hot mot äldre av andra. Det kan till exempel uppstå oro när det framkommer i tidningen att något negativt har hänt någon äldre. Den äldre kan i tidningen ha vistats utomhus sent på kvällen vilket kan vara den bidragande orsaken till att man inte vågar gå ut vid

den tiden. Samtidigt tolkar vi deras inställning till ungdomar som ambivalenta, vi upptäckte följande:

Botilda säger:

"Är man vänlig mot dem blir man bemött på samma vis./.../ Gängbildningar finns klart./.../ Det är inte säkert att gå ut på området efter klockan elva på kvällen."

Samtidigt säger hon att: när vi frågar henne om hon har upplevt negativa attityder mot sig på grund av sin ålder */.../ det inte är naturligt/.../ Nä, man får ha lite jäklar anamma. Som man själv är, så blir man bemött."*

Valdemar säger:

"Det skylls lite väl mycket på dem. /.../ Vår värld har förändrats. Den är mer våldsam och brutal. Man vågar inte gå ut sent på kvällen."

Samtidigt menar Valdemar */.../ att finns det attityder mot äldre så är den dold och politiskt."*

Vogel säger:

"Moralen växlar med tiden och den är hårdare idag /.../ Jag har inte blivit utsatt för något, kanske för att jag inte har sprungit ute på kvällarna heller."

Samtidigt säger han */.../vi har kommit till sista plattan i ålderstrappan och tycker det är dags att lämna över till den yngre generationen."*

Maja säger:

"Jag går inte ut när det är mörkt/.../har hört att folk blir hotade."

Samtidigt säger hon att */.../Många unga hälsar på stan. Det blir jag glad för."*

På samma sätt som samtliga äldre således uttrycker rädsla mot ungdomar, genom en vedertagen kulturell konstruktion, skapar de *trygghet* och gemenskap med varandra. I området där de bor skapar de trygghet och tillit till varandra på en avskild plats för äldre på seniorboendet (Paulsson 2004). Lägenheterna de bor i är den privata sfären som ges tillträde till människor över 65 år. Mötesplatsen är till hälften offentlig. Det kommer många besökare, de flesta av dem har medlemskort med förmåner och många är anhöriga. Tidigare brukade folk komma hem till varandra över en kopp kaffe. Nu träffas de flesta på mötesplatsen. Idag går man inte ens och frågar grannen om en kopp socker. Kan det bero på att man inte orkar möta det svåra med att vara gammal; att påminnas om sin egen sårbarhet? Man går hellre till affären. Men på väg till affären kan det förekomma överfall från ungdomar, ändå tar man den chansen. Hade det inte varit bättre att fråga grannen om en kopp socker, istället för att förlora sina pengar och till och med sin hälsa?

Valdemar säger:

"Jag har svårt att förstå det där med att bunta i hopa äldre på en och samma plats."

Samtidig menar han att det finns en trygghet i att bo med andra äldre. De tillhör en grupp, som tar dagar och traditioner som de kommer och är aktiva på mötesplatsen.

Vogel säger:

/.../här finns allt."

Han är den ende i studien som informerade oss om att allt känns som det ska.

Botilda säger:

”Lever man ensam så är det svårt. Då släpper man inte loss så mycket. Men om man lever i en relation så har man det bra.”

Hon lever inte ensam, men informerar oss hur det känns. Trots att de bor på ett seniorboende kan inte känslan av trygghet garanteras.

Vidare kan själva pensioneringsprocessen ses som en social konstruktion, eller politisk. Historia om uppkomsten av personer som pensionärer kom i och med att det reformerades en ålderspension för industriarbetande män i 60-års ålder, under det tidiga 1900-talet. Detta gjordes för att motverka fattigdom och främja tillväxten på arbetskraft som kunde producera effektivare (Gaunt 2002). I denna sociala konstruktion är exempelvis fortfarande de flesta pensionärer inte högrepresenterade bland de rika medborgarna, men de lever mycket längre än de gjorde förr. Pensionering skulle vidare betyda en belöning för den som hade arbetat hårt under sina goda dagar. Men det betydde också att de lämnade plats åt någon annan och det lever kvar än i dag, ett halvt sekel senare. Pensionering är fortfarande en oundviklig tvångsanpassning som med andra ord är konstruerad och i-förväg-bestämd organisering. Enligt Gaunt (2002) vet alla om den, långt innan den träder i kraft, men många lämnar den ingen större eftertanke. Rent psykiskt kan pensionering framkalla både befrielse eller ångestfyllda känslor.

I Botildas och Valdemars fall råkade pensioneringen vara ett sammanfallande dilemma. Maken uttryckte att han hade velat arbeta längre. För honom hade han kunnat arbeta vidare i fyra år det vill säga tills hans fru pensionerades. Det var arbetsledningen, som bestämde den avvikande konstruktionen med avtal, för att effektivisera med yngre personal. Detta gav Valdemar ambivalenta känslor, medan Botilda uttryckte stolthet över ett sådant förtroende.

Valdemar beskriver sin teori om sin pensionering:

”.../ som nypensionär brukade jag gå och hälsa på min gamla arbetsplats. Det var en rolig tid. .../ men sedan började nyanställda och dem kände jag inte. Det blev att jag med tiden slutade gå dit. .../ I dag räknas jag till veteranerna och går på den årliga sammankomsten för anställda.”

Vidare hade Vogel och Maja olika uppfattning om sin pensionering.

Vogel beskrev sitt dilemma med pensionering som en kognitivt påstående:

”Den stunden en pensionat går upp på morgonen kan han ligga lite längre och få mer fri tid. .../ att man inte känner sig fri med detsamma utan att arbetsåren hänger i sig.”

Maja beskriver pensioneringen vid hög ålder som informativt påstående:

”Det gick bra att jag skulle passa han, det är trist när folk dör ifrån en.”

Maja uttryckte att hon egentligen inte kände av att gå i pension. Hon tog hand om maken och hemmet sedan tidigare, vilket gör henne till anhängvårdare. Anhängvårdare tar hand om vård och omsorg i hemmet. I hennes fall fortsatte arbetet i trettio år till, efter pensioneringen. Hon hade med andra ord

huvudansvaret för sin makes välbefinnande och överlevnad. Detta påminner starkt om hur det sociala omsorgsarbetet som läggs på närstående i andra länder (Blackman 2001). Att vara anhängigvårdare i dagens samhälle kan ur Hazan's (1994) perspektiv om social konstruktion, ses som att man är fast i ett strukturellt beroende. Dels är den äldre pensionär, men arbetar fortfarande, oavlönat.

Åldersmasken

Åldersmasken är en teori, vilken beskriver att vi lever i ett samhälle som utgår från *kroppen*. Författarna Featherstone och Hepworth (Öberg 2005) analyserar glappet (diskrepansen) mellan jag -identitet och social identitet. Teorin problematiserar förhållandet mellan den åldrande kroppen och den egna identiteten. Enligt teorin blir det självupplevda jaget fånge i den åldrande kroppen. Masken som i detta fall är kroppen eller utseendet blir det avvikande, medan jag-identiteten blir normalitet. Detta kan innebära att diskrepansen mellan kroppen och jag-identiteten ökar med åldern, det vill säga parallellt som kroppen sviker och försämras växer och mognar jag-identiteten. Enligt perspektivet möts vi av ständiga budskap om "hälsoim". Detta kan leda till *gerotofobi*, en underbyggd rädsla för åldrandet, att inte åldras på rätt vis (Öberg 2005). Vardagens göromål kretsar kring kroppens funktioner och krav, vilket innebär en ständig strävan och påminnelse av klädsel, måltider, aktiviteter och inte minst sömn.

Ett sätt att mäta sig med andra i samhället är klädsel och andra materiella aspekter till exempel var man bor, vilken bil man kör etc. Samhället har blivit starkt individualiserat. Individerna skapar modet som utgångspunkt för att konstruera sin egen identitet, trygghet och mening, samt samhörighet med samhällets normalitet. Detta är vanligt bland ungdomar, men det visar sig att det har stor betydelse även för äldre. Att vilja förnya sin garderob, inte minst, visar, att man fortfarande är och fortfarande kan, vara en del av samhället.

Vogel säger:

"Även om de visar upp ungdomens klädsel så har de en liten plats där de har räknat med medelålders och äldre. Framför allt vill även vi som blir gamla kanske stoppa in det gamla i garderoben och köpa nått nytt, för ekonomin räcker till."

Botilda berättade om när hon blev "lurad att bli mannekäng". Vi har analyserat hennes påstående. Botilda är medveten om hur den egna kroppen uppfattas av andra:

"Jag är ganska vital./.../ Det kommer en som säljer kläder här på mötesplatsen och aktivitetsledaren lurade mig att vara mannekäng. Jag tyckte jag fick ställa upp, eftersom hon ställer upp på oss."

Dagens västerländska skönhetsmarknad anser att vid trettio års ålder uppstår tecken på ålder, när det gäller det kvinnliga könet. Det är något senare när det angår männens åldrande. Människan intar då en medelålders gestaltning. Visar sig inte tecknen ska dess uppkomst helst förebyggas. Medelåldern sträcker sig från 30 till 60 års ålder, enligt Featherstone & Hepworth (Öberg 2002). Vår tolkning är att jag-identiteten av medelåldern sträcker sig ännu senare än vad författarna vill påvisa. Respondenterna i studien är över åttio år men upplever inte att de tillhör kategorin äldre äldre.

Samtliga intervjuade berättade, att man inte kan göra så mycket åt den biologiska kroppen. Det egna utseendet, men att man kan känna sig *nyttig* genom att vara aktiv. Alla respondenter är aktiva både med kroppen och den sociala och psykiska delen. Samtliga respondenter är involverade i någon form av läsning, kortspel eller sudoku.

Det unika tillståndet att vara *en pigg nittioåring* är kanske inte något som eftersträvas i det västerländska samhället. Att säga att man känner sig som en pigg nittioåring innebär att man känner sig trött i kroppen, men att man håller humöret uppe i alla fall. Men enligt våra observationer i samband med Majas beskrivning att vara nittio år, kan vi konstatera att ett sådant tillstånd kanske inte hade varit helt fel.

”Jag känner mig yngre (skratt) när jag hör att någon är 90 år då tycker jag det är gammalt, men jag glömmer, att jag själv är 95 snart.”

I Majas fall känner sig en nittioåring inte mer annorlunda vid nittio än vid sextio år. Hon var till exempel nittioen när hon pensionerades på riktigt. Nu vill hon ut och resa. Vi blev medvetna om att hon njuter av att bara ha sig själv att sköta. Vidare berättar Maja att hennes medmänniskor som fortfarande är i livet, vill att hon ska fortsätta vara aktiv och göra som andra tycker är bäst för henne.

”De andra äldre tycker att jag borde vara ute och röra på mig mer. Jag vill ju bara mysa med en bok. Oh, det är så mysigt. Ibland glömmer jag och ligger där i flera timmar.”

Hennes yttre kroppsform ville Maja kommentera. Kroppens yttre kan uppfattas som något avvikande, vilket Maja beskriver som kroppens eget liv:

”Man vill ju gå upp/.../ja, kroppen vill gå upp i vikt.”

Vi tolkar Majas påstående och förtydligande av kroppens eget liv, som diskrepansen mellan jag-identiteten och den åldrande kroppen enligt Öberg (2005). Detta kan kopplas med att jaget förblir det samma medan utseendet förändras. Vidare tolkar vi, att Maja har varit medveten om sin vikt sedan 30-talet och därmed konstaterar vi, att hon har haft samma jag-identitet i över sjuttio år.

Valdemar påstår något som kan kopplas till åldersmasken:

”Önskar jag kunde springa bättre, men är dålig i knäet. Läkaren har konstaterat att det inte är lönt med en operation. Det kan bli besvärligt. Det tar lång tid att läka och rehabilitera.”

Att kroppen inte längre hänger med jag-identiteten är ofta ett dilemma för äldre. Intellectuellt kan personen vara fullt normal, medan kroppen tillbakavisas.

Åldrandet ur utifrån och inifrån perspektiv

Vidare kan åldrandet beskrivas ur ett utifrån- och inifrån perspektiv. De bilder som samhället förmedlar kan ses ur ett utifrånperspektiv (objektivt), medan det som upplevs av individen själv kan ses ur ett inifrånperspektiv (subjektivt). Forskning visar att det finns en stark tendens till skillnader vad gäller attityder till det egna åldrandet och attityder till äldre generellt.

Eftersom vi som intervjuar är yngre uppstår ett utifrånperspektiv av den högre åldern. Vi tolkar att de äldre i stor utsträckning, blir positivt bemötta av yngre i sin omgivning. De kan till exempel inte nämna att de någon gång blivit negativt bemött. Detta kan ha ett samband med att de kanske skäms och undviker att berätta om någon negativ upplevelse för oss. Att undvika att berätta kan dels bero på att de anser att vissa saker är för privata och dels att de kanske säger sin åsikt till den det verkligen berör. Följaktligen läggs det negativa åt sidan. Vi som intervjuare kan också ha påverkat dem på frågan hur de upplever bemötande från yngre personer, eftersom vi själva är yngre och kommer från en högskola.

Vogel nämner:

"Eftersom jag inte har blivit lärd, visste jag inte om jag skulle kunna svara rätt."

Därför är det väsentligt att vara lyhörd och ha en inlevelseförmåga för att förstå deras inifrånsituation ur ett utifrånperspektiv. Att de ändå är glada för "att någon lyssnar på dem", har vi tidigare fått bekräftat. Deras inställning inför studien visar en viss osäkerhet. Detta innebär att vi måste vara ödmjuka i vårt bemötande och ha i åtanke att intervjun är en sårbar situation, där de lämnar ut sig själva till oss, som intervjuar.

Botilda säger:

"Ni ska veta. Om ni inte hade varit så snälla mot oss, hade vi nog inte ställt upp."

Maja säger:

"Vad ska detta vara bra till?"

I samband med vår studie valde vi att göra enskilda intervjuer, eftersom vi menar att när man samlas i grupp blir man påverkad av varandra enligt Tveiten (2003). Det som är viktigt under intervjuer är att kunna skapa ett tillåtande klimat. I vår studie visar det sig, att trots noga förberedelser kan inifrån- och utifrånperspektivet skilja sig något. Vår metod att välja samma lokal för alla respondenter, för att miljön inte skulle kunna påverka dem olika, skiljer sig något från vad respondenterna tyckte i frågan. Vissa tycker om att komma hemifrån, medan andra tycker det är bättre att vistas hemma. Maja till exempel uttryckte att hon hade nog velat stanna hemma.

"Hade ni kommit hem till mej hade ni fått kakor, men yngre äter inte kakor!?"

Detta är ett inifrån perspektiv, där livserfarenheter är starkast i det egna hemmet. Vi menar att Maja har varit verksam i hemmets privata sfär i stort sätt hela sitt liv och är van vid att serva andra människor. Det hon saknar i denna nya konstellation är att kunna bjuda sällskapet på någon förfriskning; att kunna visa oss på sin goda sida. Samtidigt associerar hon sina *tidiga* erfarenheter under krigsåren och menar i resonemanget att alla i yngre åldrar håller diet.

En annan aspekt vi reflekterade över är Majas fritidsintresse för vävning, som hon har uppehållit sig vid i femtio år. Vi frågar henne varför hon inte använder väven längre?

”Ingen använder dukar längre. Jag har vävt i femtio år, nu känner jag för att göra något annat.”

Hennes inifrånperspektiv får oss att tänka på att även äldre har en mättnadskänsla till ett intresse de har uppehållit sig vid i många år. Trots att något har varit ett stort intresse förr, så betyder det inte att det hänger med hela livet. Utifrånperspektivet kan vara att man antar att någon vill fortsätta uppehålla sig vid tidigare intressen bara det finns en möjlighet.

Livslopps perspektivet

Vi anser att livsloppsperspektivet bör tillämpas i mötet med äldre. Enligt Eriksson (2004) genomgår människan olika faser under sin livstid. Att känna kontroll över sin situation i faserna utvecklar antingen tillit eller frustration. Genom att beskriva karaktären på hur människor utvecklas i olika faser kan man utgå från livsformer. Det innebär att individen utgår och utvecklas från olika reaktionsmönster beroende på de resurser den har anskaffat från tidigare faser. Tidigt under databearbetningen kom vi fram till att tolka intervjuerna enligt tre olika livsformer: *karriäristen, lönearbetaren och entreprenören* enligt Tornstam (2005). Här följer beskrivning av de fyra intervjuerna:

Vi tolkar Botilda ur en *lönearbetande livsform* där arbete endast har ett ekonomiskt syfte. Att tiden på arbetet är till för att tjäna pengar, men har ingen annan betydelse. Denna livsform är styrd utifrån och skiljer på arbete och fritid. Botilda är i dag självständig och verkar bestämd med vad hon vill. Gör gärna saker med andra, men anser att:

” Det ska vara på båda hållen. /.../Nä, man får ha lite jäklar anamma.”

Personen råder över sitt eget handlande och kan säga ifrån med lite åsikt. Hon tycker att andra ska vara mer initiativtagande och ansvara för sin egen person. Hon är inte beroende av andra som är yngre. Hon visar gärna vem som bestämmer, vilket tyder på att hon är trygg i sig själv även om det finns signifikant åldersskillnad mellan parterna. Hon menar att faktiska erfarenheter är värdefullt. Botilda poängterar ett teoretiskt påstående:

”Man kan vara bättre än yngre eller göra samma sak minst lika bra./.../att vad andra tycker och tänker spelar mindre roll.”

Vi noterar att eftersom det finns en livspartner med i bilden, tycker hon att förhållandet är avgörande hur man är mot andra. Att känna tillhörighet inger trygghet. Hon hade velat vara lite yngre, men är nöjd som det är.

Valdemars reaktionsmönster tolkar vi enligt *karriäristens livsform*. Han arbetade på kontor sedan tonåren och läste senare vidare bredvid.

”Försökte förbättra mig hela tiden. Läste engelska och åkte på språkresa till England.”

Vi tolkar ett mönster av engagemang. Socialt samspel är därför en viktig aspekt. Han hade gärna velat vara yngre och hade velat leva om sitt liv igen, i alla fall från tjugo års åldern. Valdemar är en aktiv person med stor respekt för andra. Han involverar gärna andra, men tvingar inte någon och tvingar sig inte på. I alla fall

inte utan att det är legitimt det vill säga inte utan att det har ett syfte eller värde för organisationen eller föreningen. Valdemar vill tillföra ledarskap och vara en resurs till andra och vet hur man ska samarbeta, samt lär sig gärna organiseringen. En karriärst talar gärna med dem som bestämmer i organisationen eller vill vara ledaren själv. Valdemar vill finnas till förfogande och avser att göra sitt bästa varje gång. Karaktäristiskt är att personen *inte* trivs i en beroende roll, utan vill vara behövd och styra upp organiseringen samt engagera andra intresserade. Fritiden har även varit styrd med föreningsliv. Han var aktiv i sju olika föreningar. Detta har han till stor del fortsatt med efter pensioneringen.

Vidare tolkar vi Vogels reaktionsmönster, vilket antar en *lönearbetarelivsform* enligt Tornstam (2005).

”Jag blev inte sittande och sysslös. Jag var dräng, jag håller inte inne med något. Jag var dräng tills exercis åldern.”

Under andra världskriget var det svårt att hitta arbete i samhället. Familjen överlevde på skogsbruket. Efter kriget växte industrin och efterfrågan på byggmaterial blev stor. Pressen att hinna med allt arbete blev större. Han började tidigt inom byggbranschen och hjälpte även till med politiska frågor. Han var politiskt aktiv för arbetarklassen han tog tillvara på de resurser han hade utanför arbetet. Vi tolkar att än i dag tycker han att politik är intressant för han följer med i tidningen. Men att han har börjat ”trappa ner”:

”.../ vi har kommit till sista plattan i ålderstrappan och tycker det är dags att lämna över till den yngre generationen.”

Maja har karaktäristiska reaktionsmönster från *husmorslivsformen*, vilken är en form av lönearbetarelivsform, som vänder sig till kvinnor. Efter skolavslutningen fick hon arbete som hembiträde hemma hos lärarinnan från skolan. Hon hade tidigt fått lära sig av mormodern och mostern hur ett hem skulle skötas. Vid tjugofem gifte hon sig och stannade hemma för att sköta om barnen och hemmet. Senare arbetade hon inom en stiftelse. Maken gav henne en väv vilken hon använde i femtio år. När maken blev sjuk blev hon anhörigvårdare tills hon var nittioen. I dag föredrar Maja att lyssna på Daisey-böcker, baka kakor och samlas vid kaffet. Hon tar gärna emot besökare i hemmet, men har en uppfattning om andra, att:

”Yngre inte äter kakor!?!.../Ante heller!.../ använder inte dukar längre.”

Gerotranscendens

I samband med vår studie, ville vi lyfta teorin, vilken beskriver åldrandet som en *utvecklingsprocess*. Teorin prioriterar och normaliserar den nuvarande åldern. Det som har varit har utvecklats till det bättre enligt den äldre (Tornstam 2005). Tillståndet av ”det goda åldrandet” utgörs av tidigare erfarenheter. Vi vill påminna, att författaren menar, att gerotranscendens är ett tillstånd, där den äldre får en annan uppfattning om hur saker och ting förhåller sig i verkligheten. Personen börjar se sig själv i ett större sammanhang. Vikten av ytliga relationer och materiella saker får mindre betydelse. Framförallt blir jag-uppfattningen mindre koncentrerat kring sig själv.

De äldre prioriterade att berätta om andra tider eller andra grupper än om sig själva. Även att välja egenvalda aktiviteter i samvaro med tidigare generationer är karaktäristiskt för tolkning ur teorin gerotranscendens.

Dessutom är känslan av ensamhet inte lika nerbrytande som hos yngre. Den psykiska smärtan av att känna ensamhet är inte lika markant i detta tillstånd som när både aktivitets och disengagemangs *beteende* praktiseras. Gerotranscendens kan förstås fenomenologiskt, enligt Tornstam (2005). Det innebär att inifrånperspektivet bejakas, att vad den äldre själv lägger för vikt i mening och innebörd av åldrandet analyseras. Att betrakta åldrandet som något positivt kallas inom gerontologin för gerokrati det vill säga att åldrandet upplevs som något positivt och att det är status att bli gammal (Jönsson 2002)

Den positiva bilden av åldrandet vi tolkade kan också bero på att nittioåringarna ofta framställde *”den gamla goda tiden”* som besvärlig, och att nutiden är bättre. Trots att de äldre beskriver att vissa aspekter i ungdomen är problematiska, ville de uppleva sin ungdom igen. Detta kan bero på att de har haft tid att reflektera över händelser och orsaker till olika utvecklingar under livets gång. För de flesta var det lättare att beskriva barndomen, än att tala om den nuvarande åldern. Den som skiljer sig något från resten är Vogel. Han beskriver sitt åldrande med livstillfredsställelse, vilket kan kopplas till teorin gerotranscendens. Han ser sig själv som en del i ett stort sammanhang.

” Vi har kommit till sista plattan i ålderstrappan, vi ska inte lägga oss i ungdomens görande. Det är dags att lämna över till den yngre generationen.”

Vidare beskriver Vogel en händelse sent i livet, vilken blev en stor och avgörande erfarenhet i hans liv:

”Det sker stora och positiva förändringar även i ålderdomen, som man inte hade räknat med. Sen 2000 då lever jag om min ungdom, jag är frisk och kry och livet leker för mig.”

Eftersom teorin gerotranscendens kan förstås fenomenologiskt enligt Tornstam (2005) kopplar vi Giorgi's (1998) resonemang, där forskaren söker intersubjektivitet med den beskrivande respondenter. Giorgi menar att människor tillrättalägger sina liv och söker normalitet i vardagen genom att berätta och upprepa en upplevelse av en händelse. Detta är en viktig psykologisk aspekt. Alla normal fungerande människor gör en bearbetning antingen genom tankar eller genom att berätta om händelsen. Författaren menar att det är viktigt att ta med beskrivningar från före, under eller efter en händelse. För Vogels del kände han sig trött och sliten innan händelsen. Den stora händelsen upplevdes i samband med att han föll och skadade sig. Sedan fick han oväntad medicinsk hjälp. Då kändes det som om han fick en chans till att leva livet ut. För honom innebär detta att livet inte kretsar kring kroppen längre. Efter denna händelse uppskattar han livet ännu mer än tidigare och känner sig frisk och kry och att dagsläget ser positivt ut. Han känner att han har även en framtid. Vogel delger vid upprepade tillfällen att han ser framför allt fram emot årstiden när fåglarna börjar sjunga som mest.

Enligt en studie (Tornstam 2005) kan människor hindras i sin utveckling till gerotranscendens. Maja tolkar vi blir hindrad. Ofta vill andra att hon ska delta i sociala aktiviteter. Hon känner därför skuld och skam att hon istället väljer att lyssna på böcker. Även att få sitta och drömma om den gamla goda tiden är något hon tycker om att fördriva sin tid med.

Valdemar tolkar vi bli hindrad av sin tidigare yrkeskarriär till att utveckla gerotranscendens. Han håller fast vid samma reaktionsmönster sedan arbetstiden. Detta förhållningssätt kan uppfattas negativt enligt Tornstam (2005), författaren menar, att många förlorar sin identitet om förhållningssättet ändras. Det handlar om att skapa normalitet i vardagen.

DISKUSSION

Hur beskrivs åldrandet av de äldre själva? Upplever de äldre positiva eller negativa attityder mot åldrandet? Hur beskriver de äldre sina arbetsföra år? Hur upplevdes pensionen? Hur beskriver den äldre den egna hälsan? Hur stor kontakt har de äldre med yngre generationer?

Hälsan är inte det primära samtalsämnet. De äldre upplever sig yngre än den kronologiska åldern. Ibland är det mycket stor skillnad. Man beskriver inte åldrandet i samband med pensioneringen. I stället beskrivs andra erfarenheter som kan ha påverkat kroppen, men inte jag-identiteten. De upplever inte attityder mot dem på grund av hög ålder. De finner det antingen naturligt med begränsningar eller dolt och politiskt. De äldre lyfter fram att ungdomlighet generellt är något positivt, samtidigt som vissa är skeptiska mot dagens ungdomar.

Vi förvånade oss inte över att de äldre hade mycket att göra och att de visade en positiv inställning till livet trots hög ålder. Att vi inte blev förvånade beror på att vi inte hade förutfattade meningar, utan att var öppna, neutrala och lyhörda. Samtidigt ska den enskilda människans egen vilja och förmåga ses som en naturlig del av det livslånga lärandet (Krogh Hansen 2004). Vi anser att det är viktigt att lyfta fram den positiva inställningen av åldrandet som de äldre beskriver. Att åldrandet framställs som något positivt från de äldre själva gör att de negativa stereotypa bilderna av åldrandet får allt mindre betydelse.

Det faller sig naturligt att skröplighet och försvagningar av kroppsfunktioner tillkommer vid hög ålder. Det visar sig i vår studie, att detta inte är det primära de äldre väljer att prata om. De äldre i vår studie betraktade den åldrande kroppen som något naturligt, en del av livet, vilket kan betraktas som gerontokrati enligt Jönsson (2002). Samtidigt upplevde de missnöje mot kroppens eget liv. Det som upplevdes som *svårt*, var ibland ovissheten om vad kroppen kan tänkas ha för sig i olika skeden i livet. Det är A och O att förstå sin egen kropp och att kroppen har begränsningar i olika åldrar. Hälsan beskrivs på ett helt annat sätt när man når en viss ålder. Det går att ha fem sjukdomstillstånd och ändå ha en godtagbar hälsa för sin ålder. Begränsningar ska inte ses som något hinder för att fortsätta leva. Just att lära sig att leva hela livet, är att söka visdom genom förståelse och kunskap (Krogh Hansen 2002). Begränsningar kan på så vis även skapa möjligheter.

Det primära de äldre väljer att tala om är de arbetsföra åren eller pensioneringen. Vi märkte att de två tiotalisterna använde kriget som referens. Dessutom använde de bortgångar av närstående och god hälsa, som markörer. De två tjugotalisterna beskrev antingen arbetet eller barnbarnen som referenser. En annan viktig aspekt vi har reflekterat över i samband med studien, är att om vi hade fokuserat vår uppmärksamhet på trettio- och fyrtiotalister i stället, hade vi kanske fått andra referenser.

Vidare är vi medvetna om att studien inte kan generaliseras, eftersom antalet äldre är begränsat till endast fyra respondenter. Däremot anser vi att de subjektivt beskrivna upplevelserna av åldrandet är högst värdefulla och unika, eftersom de kommer från någon som är så kallat äldre äldre och som kan tala för sin ålder. Vi ville inte generalisera och hade kunnat avstå, men i vissa avseenden ansåg vi emellertid att de äldre redan själv hade satt sin prägel på hur generaliserbart någonting är. De antog en inre generalisering. De nämnde samma orsak till sin rädsla respektive trygghet. Den subjektiva bilden av åldrandet kan, med andra ord, vara unikt kulturellt konstruerad (Hazan 1994).

Eftersom vi som intervjuar är yngre, uppstår en utifrånbild av åldrandet från vår sida. Vi tolkar att de äldre i stor utsträckning, blir positivt bemötta av sin omgivning. Detta kan bero på att de vill undvika att uttala sig om någon negativ upplevelse inför oss, vilket kan verka för privat. Vi som intervjuare kan också ha påverkat dem angående frågan om hur de upplever bemötande från yngre personer, eftersom vi själva är flera år yngre och kommer från en högskola. Vårt sätt att formulera frågan kan också vara avgörande för det svar vi fått.

Svaren är ibland motsägelsefulla i våra intervjuer. Vi inser att detta kan ha ett starkt samband med frågorna vi ställde till respondenterna. Vår ambition var inte att missleda med frågor, vi ville endast få svar på nya frågor. Det visar att det går att få olika svar från samma respondent genom att skifta infallsvinkeln. Vi relaterar detta till enkätundersökningar, vilka har en tendens att missleda svararen, genom att omformulera frågorna.

Medan vi lyfte fram ett problem med åldersdiskriminering, förstod vi relativt omgående att respondenterna i sin tur inte hade reflekterat över detta. Det kan ha varit ett känsligt ämne det gärna inte talas om. Samtidigt som det är viktigt att reflektera över varför de äldre inte upplever åldersdiskriminering, är det minst lika viktigt att ta tillvara på deras uttalande om att de inte upplever negativa attityder på grund av deras höga ålder. Vi menar att eftersträva detta positiva tänkandet.

Vårt kriterium var att de skulle ha sina egna åsikter. Vi anser att de äldre hade åsikter som starkt påminde om varandra. Detta kan bero på att de tillhör den grupp på mötesplatsen, som umgås med varandra och deltar i samma aktiviteter. Samma personer läser dessutom samma tidning. Parallellt anser vi att de hade individuella åsikter som de tar med sig från sina tidigare erfarenheter innan de grupperade sig.

Gemensamt för alla är att de inte beskriver åldrandet i samband med pensioneringen. Istället beskriver man erfarenheter som kan ha påverkat kroppen, men inte jag-identiteten.

Något som är intressant med alla respondenter är att de lyfter fram ungdomlighet som något positivt, något som de upplevt på den gamla goda tiden och vill

eftersträva. De är däremot skeptiska mot dagens ungdomar och vad de uttrycker. Är det så att media har en större funktion än vad vi alla reflekterat över. Dels att de ungdomar som representeras i tidningar, bara utgör en liten del av ungdomar, men att även företeelser mot äldre bara utgör en liten del av äldre. Kan man koppla ihop detta resonemang med deras rädsla för att vistas ute sent på kvällarna? Att är man gammal så utsätts man för brott och är man ungdom så är man brutal. Undersökningar visar att äldre är mest rädda men minst utsatta för brott (Jönsson 2002).

Varför berörs respondenterna inte av reklamen som vänder sig till dem angående rynkräm? Kan det vara så att de inte associerar sig som gamla trots kronologisk ålder? Kan det vara så att den mognadsprocess som åldrandet medför gör att materiella och ytliga företeelser blir oviktiga?

Det som media förmedlar om åldrandet det händer oftast andra och kan på så vis projiceras över till någon annan. Eller är det så vanligt förekommande att tillhör vardagen och normaliteten. Vanligen reflekteras inte det som händer långt ifrån den privata sfären. Ju närmre något inträffar, desto större reflektion tillgriper människan. Till exempel om någon hade gjort inbrott på mötesplatsen, hade de flesta slutat gå dit. Dessutom hade de börjat se alla som kommer i närheten av mötesplatsen som misstänkt. Hade å andra sidan en mötesplats i en annan större stad blivit utsatt för något brott, hade samma person endast känt medlidande (Giorgi 1998).

Det finns möjligheter att tolka liknande uttalande från andra perspektiv, beroende på vad som avses att avtäckas i studien. Vår ambition har varit att beskriva hur olika berättelser av åldrandet kan tolkas ur olika perspektiv och teorier, utan att vara partisk till någon av teorierna.

REFERENSER

Tryckta referenser

Andersson, L, I: Andersson, L (red) (2002) *Ålderism. Socialgerotologi*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, L (2008) *Ålderism*. Malmö: Studentlitteratur.

Ash, R (2007) *Topp ten of everything 2008*. London: Octopus publishing group Ltd.

Barbosa da Silva, A., I: Svensson, P-G. & Starrin, B. (red) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Blackman, T et al. (Eds) (2001) *Social care and social exklusion*. A comparative study of old people's care in Europe. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave.

Denscome, M. (2000) *Forskningshandboken – för småsakliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Eklund, C., I: Ronström, O (red) (1998) *Kåta kärringar och impotenta stålmän. Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlsson

Gaunt, D, I: Andersson, L (red) (2002) *Kulturell och social olikhet. Socialgerotologi*. Lund: Studentlitteratur.

Giorgi, A. (Ed.) (1985) *Phenomenology and psychological research*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.

Krogh Hansen, (2002) *Livet ær et kunstværk*. Om ældrepædagogisk teori og praksis. København: ÆldreForum.

Hazan, H (1994) *Old age constructions and deconstructions*. Cambridge: Cambridge university press.

Jönsson, H (2002) *Ålderdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Paulsson, J. (2004) *Rum för äldre*, I: Wijk (red) *Goda miljöer och aktiviteter för äldre*. Lund: Studentlitteratur.

Rosengren, K-E & Arvidsson, P (2003) *Sociologisk metodik*. Malmö: Liber AB.

Ronström, O I: Ronström (red) (1998) *Pigga pensionärer och populärkultur. Pigga pensionärer och populärkultur*. Stockholm: Carlsson

Svedberg, L (2003) *Gruppsykologi*. Om grupper, organisationer och ledarskap. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P-G (1996) I: Svensson, P-G. & Starrin, B. (red) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P-G. & Starrin, B. (red) (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Tveiten, S (2003) *Yrkesmässig handledning – mer än ord*. Lund: Studentlitteratur

Watts Boolsen, H. (2007) *Kvalitativa analyser*. Malmö: Gleerups.

Öberg, P., I: Andersson, L (red) (2002) Livslopp i förändring. *Socialgerotologi*. Lund: Studentlitteratur.

Öberg, P., I: Jeppsson Grassman, E & Hydén, L-C (red) (2005) Den åldrande kroppen – samhälleliga bilder och äldres egna erfarenheter. *Kropp, livslopp och åldrande*. Några samhällsvetenskapliga perspektiv. Lund: Studentlitteratur.

Otryckta referenser

Nilsson, R (2002) ”Båda två skall bestämma” *Omsorgsrationalitet och kommunikativt handlande i omsorgsarbete*. FoU-rapport 2002:1